

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента Погорілого Володимира Павловича

академічної групи 281м-21з-4 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та управління

на тему: «Удосконалення діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Лимар А. П.			
розділів:				

Рецензент:				
-------------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Вишнеvsька О. В.			
------------------------	------------------	--	--	--

Дніпро
2022

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи магістра на тему «Удосконалення діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства».

90 стор., 2 табл., 5 рис., 79 джерел.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ВЗАЄМОДІЯ, ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ, ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час діяльності Національної поліції України.

Предметом дослідження є удосконалення діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

Мета дослідження – розробка та обґрунтування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення правових та організаційних засад діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

У першому розділі досліджуються теоретичні засади діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

Другий розділ присвячено аналізу організації взаємодії Національної поліції України з громадськістю.

У третьому розділі здійснюється розробка напрямів удосконалення діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

Сфера практичного застосування результатів роботи – Національна поліція України, інститути громадянського суспільства.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Improving the activities of the National Police of Ukraine in the context of the development of civil society».

90 pages, 2 figures, 5 applications, 79 sources.

NATIONAL POLICE OF UKRAINE, CIVIL SOCIETY, INTERACTION, LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES, PUBLIC CONTROL, FOREIGN EXPERIENCE.

The object of the study is social relations that arise during the activities of the National Police of Ukraine.

The subject of the research is improving the activities of the National Police of Ukraine in the context of the development of civil society.

The purpose of the study is to develop and substantiate theoretical foundations and practical recommendations for improving the legal and organizational foundations of the National Police of Ukraine in the context of the development of civil society.

In the first section examines the theoretical foundations of the National Police of Ukraine in the context of the development of civil society.

The second section is devoted to the study of the organization of the interaction of the National Police of Ukraine with the public.

. In the third section directions for improving the activities of the National Police of Ukraine in the context of the development of civil society are developed.

Scope of practical application – National Police of Ukraine, civil society institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	9
1.1. Поняття, сутність та ознаки взаємодії Національної поліції з громадськістю в правоохоронній діяльності.....	9
1.2. Становлення інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності.....	18
1.3. Правові засади та принципи взаємодії Національної поліції України з громадськістю.....	23
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	35
2.1. Залучення громадськості до правоохоронної діяльності поліції.....	35
2.2. Форми участі громадськості в правоохоронній діяльності.....	44
2.3. Громадський контроль за діяльністю поліції.....	56
РОЗДІЛ 3	
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА...64	64
3.1. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю.....	64
3.2. Шляхи вдосконалення взаємодії Національної поліції України з громадськістю.....	74
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ВСТУП

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній і політичній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Постійна взаємодія влади і суспільства – необхідна умова політичної стабільності й процвітання кожної держави, у тому числі й України, оскільки проблеми її розвитку неможливо вирішити без підтримки суспільства. Лише спільними зусиллями можливо досягти успіху, зокрема й у правоохоронній діяльності органів Національної поліції України.

Успіх демократичних перетворень в Україні неможливий без належного регулювання і практичного функціонування інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності – одного з найважливіших інструментів, здатних реально і дієво вплинути на рівень правопорушень та стан забезпечення публічного порядку в Україні. Рішучі заходи, спрямовані на боротьбу зі злочинністю, профілактику правопорушень, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля правоохоронних структур, зокрема Національної поліції України, не отримають широкої підтримки з боку населення.

У більшості розвинених країн світу наголос у поліцейській діяльності робиться на профілактику правопорушень саме із залученням представників громадськості. Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 11) встановлює, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

Глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі, зумовлюють для нашої країни необхідність досягати міжнародних стандартів у різних сферах життя, зокрема й покращувати взаємодію держави і суспільства в процесі реалізації завдань, що стоять перед нею.

Теоретичною основою дослідження стали наукові здобутки видатних учених, серед яких: Аркуша О. Г., Бандурка О. М., Берлач А. І., Безпалова О. І., Битяк Ю. П., Бойко В. М., Бойко О. Д., Бородін Є. І., Галуцько В. М., Гончаренко В. Д., Городяненко В. Г., Гуменюк Л. Й., Дворецька Г. В., Демін В. О., Денисюк С. Ф., Єропкін М. І., Ключко А. М., Ключниченко А. П., Колпаков В. К., Музичук О. М., Новак О. Д., Смолій В. А., Стеценко С. Г., Ямпольська Ц. А., Ярмакі Х. П. та ін.

Сучасні дослідники неодноразово приділяли увагу питанням взаємодії населення, громадськості з правоохоронними органами, зокрема Національною поліцією України, але розкрили лише окремі аспекти аналізованої проблематики, досліджуючи загальні, спеціальні чи суміжні питання, не зосереджуючи свою увагу саме на взаємодії Національної поліції України з громадськістю в правоохоронній діяльності як спеціальному предметі наукового дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових поглядів, чинного законодавства України та практики його реалізації, історичного й закордонного досвіду дослідити та визначити сутність діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення її правових та організаційних засад.

Відповідно до поставленої мети в науковому дослідженні необхідно виконати такі завдання:

- з'ясувати поняття, сутність та ознаки взаємодії Національної поліції України з громадськістю;
- розглянути становлення та розвиток інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності;
- проаналізувати правові засади та принципи взаємодії Національної поліції України з громадськістю;

- охарактеризувати залучення громадськості до взаємодії з Національною поліцією;
- визначити форми участі громадськості в правоохоронній діяльності;
- розкрити сутність громадського контролю за діяльністю поліції;
- здійснити аналіз досвіду зарубіжних країн щодо взаємодії громадськості та поліції;
- запропонувати шляхи вдосконалення взаємодії Національної поліції України з громадськістю в правоохоронній діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час діяльності Національної поліції України.

Предметом дослідження є удосконалення діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

Методологічною основою роботи є система загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Історичний метод дав змогу дослідити виникнення, формування та розвиток інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності на території України. За допомогою системно-структурного методу визначено етапи залучення представників громади до взаємодії з поліцією. Формально-логічний метод сприяв визначенню поняття взаємодії Національної поліції України та громадськості в правоохоронній діяльності, партнерства Національної поліції України та громадськості, здійсненню класифікації ознак взаємодії, залучення громадськості до участі громадськості в правоохоронній діяльності. Порівняльно-правовий метод застосовано при вивченні й аналізі нормативно-правових актів, якими врегульовано питання діяльності Національної поліції України в галузі правоохоронної діяльності, а також у взаємодії поліції та населення в окремих зарубіжних країнах.

Теоретичну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародні нормативно-правові документи, закони України, нормативно-

правові акти органів виконавчої влади, які регулюють питання діяльності Національної поліції України в умовах розвитку громадянського суспільства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції роботи становлять як науковий, так і практичний інтерес, і можуть бути використані у науково-дослідній діяльності, у діяльності Національної поліції України в контексті її взаємодії з громадськістю в правоохоронній діяльності.

Структура та обсяг роботи визначені її метою і завданнями. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, які об'єднують 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Поняття, сутність та ознаки взаємодії Національної поліції з громадськістю в правоохоронній діяльності

Що поєднує людей, окремих індивідів у суспільство – єдність інтересів, наявність спільних цілей, і при цьому кожна особа в рамках досягнення цієї спільної мети, реалізує свої інтереси самостійно або за допомогою членів суспільства або самого суспільства. Одним із факторів життєздатності суспільства є взаємодія його представників.

Суспільство є особливою соціальною системою, яка складається з осіб (індивідів), їх соціально значущих дій, а також відносин, взаємодії, що виникають між ними. Саме наявність соціальних дій осіб, взаємодії між ними забезпечують функціонування суспільства.

Це особливо характерно для правоохоронної сфери, де без взаємодії суспільства та держави неможливо досягнути вагомих тривалих позитивних результатів. Зовнішній напрям взаємодії реалізується через систему прямих (суб'єкт – об'єкт) та зворотних (об'єкт – суб'єкт) зв'язків.

Невід'ємною складовою соціальної взаємодії є комунікація – процес обміну інформацією між двома або більше суб'єктами (особами або групами осіб) шляхом використання вербальних і невербальних засобів для передачі й отримання інформації [71, с. 133].

Ураховуючи вищезазначене, можемо підсумувати, що соціальна взаємодія є процесом обміну інформацією, діями тощо та взаємного впливу суб'єктів задля досягнення певної мети чи реалізації особистого або спільного інтересу. Саме взаємодія між окремими особами, групами осіб є одним із важливих факторів, що формують суспільство та державу.

Розглянувши поняття правоохоронної діяльності, можливо визначити, що її характерними рисами є такі (рис. 1.1).

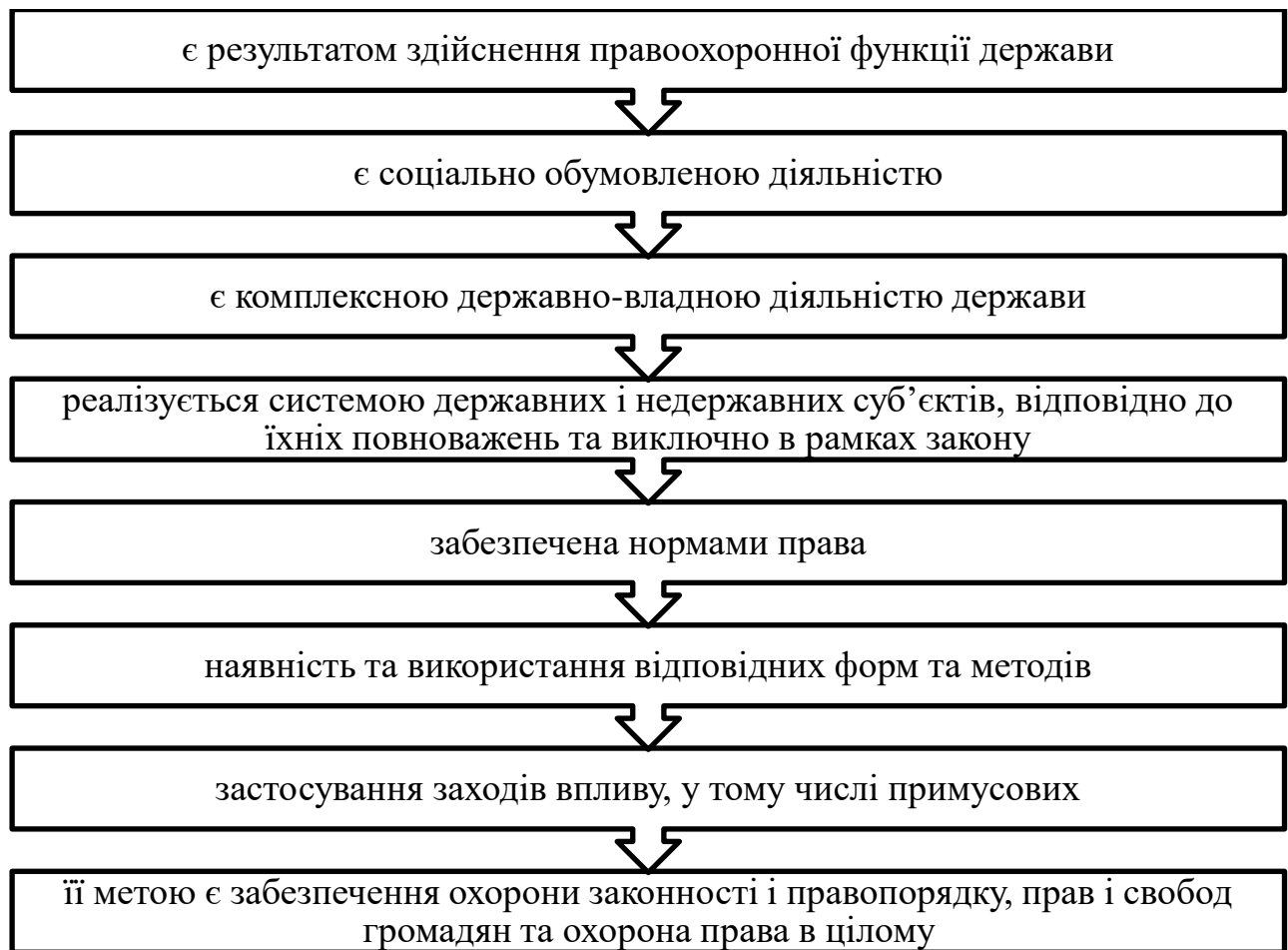

Рис. 1.1 Характерні риси правоохоронної діяльності

- правоохоронна діяльність є результатом здійснення правоохоронної функції держави;
- вона є соціально обумовленою діяльністю;
- є комплексною державно-владною діяльністю держави;
- реалізується системою державних і недержавних суб'єктів, відповідно до їхніх повноважень та виключно в рамках закону;
- забезпечена нормами права;
- наявність та використання відповідних форм та методів;
- застосування заходів впливу, у тому числі примусових;

– її метою є забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян та охорона права в цілому [27, с. 156].

Більшість науковців схиляється до думки, що правоохоронна діяльність здійснюється виключно державно-владними суб'єктами, або суб'єктами наділеними державою окремими повноваженнями та функціями. Але така позиція не враховує роль окремого громадянина чи громади, коли кожен член спільноти може зробити свій внесок у забезпечення громадського (публічного) порядку та безпеки, в охорону права як своїми діями (дотриманням, виконанням норм суспільної моралі та законодавства, вихованням молоді, допомогою правоохоронним органам), так і навіть бездіяльністю, утримуючись від правопорушень чи інших вчинків, що становлять загрозу правопорядку.

З урахуванням зазначеного пропонуємо таке визначення правоохоронної діяльності: соціально обумовлена діяльність, яка реалізується державними та недержавними суб'єктами, відповідно до їхніх повноважень та виключно в рамках закону, шляхом використання відповідних форм, методів та заходів впливу з метою забезпечення законності, правопорядку, охорони прав і свобод людини, профілактики правопорушень.

Серед суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність, провідним спеціальним суб'єктом є Національна поліція України створена відповідно до сучасних вимог суспільства та нових поглядів на стандарти правоохоронної діяльності. Закон «Про Національну поліцію» містить норму, що принципово змінює погляд на поліцію як на правоохоронний орган.

На відміну від попередника – міліції, яка була державним озброєним органом виконавчої влади, основним принципом існування і діяльності НПУ стає служіння суспільству: «Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку». Саме служіння суспільству та потреби людини проходять червоною лінією через стратегію розвитку МВС.

Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 р. була спрямована на «створення безпечного середовища життєдіяльності людей, що забезпечується шляхом провадження орієнтованої на потреби населення діяльності органів системи МВС, її швидким і компетентним реагуванням на надзвичайні ситуації і події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, вжиття запобіжних заходів та активної участі населення у забезпеченні публічної безпеки і порядку» та розроблена з урахуванням сучасних соціально-демографічних, економічних і політичних умов.

Як зазначено в Стратегії, служіння суспільству передбачає дотримання і забезпечення прав людини і основних свобод як ключової цінності в діяльності органів системи МВС та реалізацію органами системи МВС своїх функцій відповідно до потреб людини. Громадська підтримка та сприйняття поліції відіграють важливу роль у визначенні її дієвості як державної установи. Поліція може досягти своїх цілей і завдань тільки тоді, коли вона користується підтримкою та співпрацею громадськості [38].

Досліджуючи питання взаємодії Національної поліції з громадськістю в правоохоронній діяльності в умовах розвитку громадянського суспільства, слід зауважити, що законодавцем і науковцями вживаються такі терміни, як «населення», «громадськість», «територіальна громада», «громадяни», для позначення груп або окремих членів суспільства, які іноді в літературі вживаються як синоніми. Законодавство не містить загального визначення населення, під яким, як правило, мають на увазі сукупність людей, що постійно живуть у межах певної території. У свою чергу «громадськість» законодавець визначає як одну чи більше фізичних або юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи.

Митний кодекс України містить норму, відповідно до якої громадянами є фізичні особи: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, а відповідно до закону України «Про громадянство України» громадянином

України є особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами, ратифікованими Україною.

Коли йдеться про територіальні громади, то законодавець визначає, що ними є спільнота мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана або загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, у межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування, або постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, чи добровільним об'єднанням жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Взаємодія поліції з громадянським суспільством є заснованою на законі, співпрацю, яка має спільну мету – підтримання належного стану публічного порядку перш за все на вулицях та в інших громадських місцях, зниження рівня вуличної злочинності, залучення до спільних заходів дедалі більшої кількості населення, збільшення кількості громадських формувань з охорони публічного порядку, підвищення ефективності їх роботи.

Взаємодія поліції з громадськістю здійснюється у двох основних формах: у формі сприяння поліції з боку громадськості і у формі самостійного виконання завдань правоохоронними силами громадськості. Ефективність охорони публічного порядку і публічної безпеки неможливі без підтримки й участі в цій справі широких верств населення. Рішучі заходи, спрямовані на протидію правопорушенням, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки діяльність поліції не отримає широкої підтримки з боку громадськості. Поліція може досягти значних успіхів у галузі протидії правопорушенням лише в тому разі, коли буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співробітництва між нею і громадськістю.

Відповідно до закону «Про Національну поліцію» поліція здійснює свою діяльність у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства, ураховуючи специфіку регіону та проблеми територіальних громад [60].

Законодавство України містить визначення партнерства, але воно стосується лише участі держави в міжнародних проєктах на паритетних (рівних) засадах. Підґрунтям партнерських відносин є активна комунікація, рівноправність та самостійність учасників незалежно від їхніх ресурсів чи функцій у цих відносинах. Для партнерства характерною, визначальною рисою є рівноправність партнерів. Рівноправність означає однакові правила й принципи для всіх сторін та однаковий вплив на прийняття рішень, незалежно від можливостей і ресурсів партнерів.

Партнерство Національної поліції України з населенням у правоохоронній діяльності є системою взаємозв'язків між поліцією як органом або співробітником поліції як представником цього органу і громадянином, громадою, суспільством з іншої сторони, які побудовані на довірі, рівності, повазі, співпраці, добровільності, відповідальності, злагодженості, взаємодопомозі, гласності, суворому дотриманню прав та свобод людини і громадянина, законності; а метою цієї співпраці є безпечне середовище, зміцнення законності і правопорядку в країні.

Зважаючи на це, партнерством Національної поліції України та громадськості в правоохоронній діяльності є координована, узгоджена спільна діяльність, метою якої є забезпечення публічного порядку та безпечного середовища на засадах добровільності, законності, рівності, відповідальності, довіри та взаємної поваги. Залученість суспільства до забезпечення та охорони правопорядку, становлення й розвиток партнерства Національної поліції України з населенням сприятиме:

- підвищенню рівня довіри між суспільством і правоохоронними органами;
- активізації діяльності громадських формувань;
- зміцненню правопорядку;
- регулюванню соціальних конфліктів;
- покращанню безпеки життя громадян;

– подоланню кризових явищ [24].

Співпраця, злагодженість, взаємодопомога, обмін інформацією допомагають покращити ефективність службової діяльності, оперативно діяти, здійснювати профілактичну діяльність, направлену на забезпечення громадського порядку, зближає громадян і правоохоронців.

Аналіз наведених характерних рис соціальної взаємодії та правоохоронної діяльності дає можливість визначитись з ознаками, які притаманні взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності.

Ці ознаки можна згрупувати за їх вагомістю на основні і додаткові. До основних відносимо (рис.1.2):

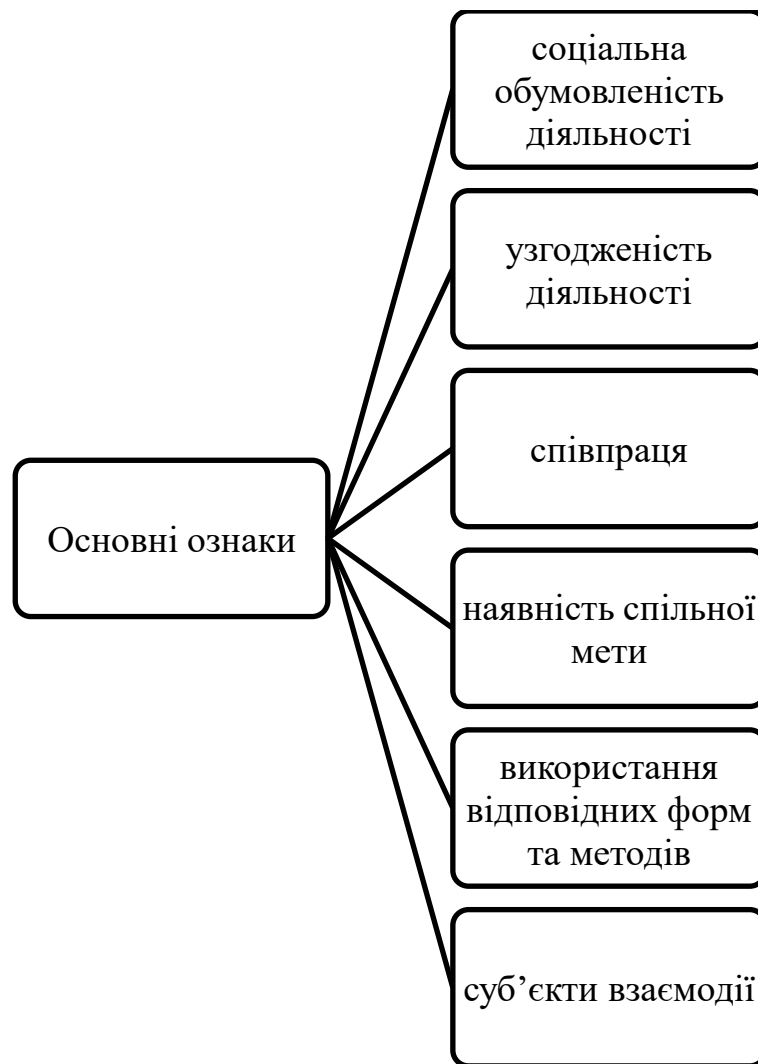

Рис. 1.2. Основні ознаки, притаманні взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності

До додаткових відносяться (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Додаткові ознаки, притаманні взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності

Основні ознаки є визначальними для взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності. Соціальна обумовленість діяльності полягає в тому, що вона здійснюється членами суспільства для його блага. Узгодженість діяльності означає, що вона здійснюється за попереднім погодженням, шляхом обміну інформацією, розроблення планів, стратегій діяльності, визначенням актуальних напрямів, розроблення алгоритмів дій (може бути детально узгодженою або загальноузгодженою).

Відповідними формами взаємодії НПУ з громадськістю є співпраця НПУ з громадськими об'єднаннями, громадськими правозахисними організаціями, загальними зборами громадян за місцем проживання, консультативними

групами громадян, об'єднаннями «сусідської взаємодопомоги», координаційними шкільними радами тощо), а методами – координована діяльність громадських формувань правоохоронної спрямованості з боку працівників поліції та інші.

Суб'єкти взаємодії: органи й підрозділи НПУ та окремі поліцейські; органи місцевого самоврядування, територіальні громади та громадяни.

Для визначення рівня довіри населення до Національної поліції України МВС установило такі індикатори: стан злочинності, результативність діяльності органів та недоліки поліцейської діяльності, довіра до поліції та стосунки з населенням. Оцінка рівня довіри населення до Національної поліції проводиться незалежною соціологічною службою на загальнодержавному (щорічно) та територіальному (за необхідністю) рівнях. Об'єктами оцінки є: рівень задоволення потреби населення в поліцейських послугах, процеси, що відбуваються в системі Національної поліції, та характеристики і результати її діяльності [34, с. 226].

Завданнями взаємодії є забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. Для досягнення певної мети у сфері охорони правопорядку кожен із суб'єктів взаємодії має рівні можливості для участі в його забезпеченні. Рівна можливість впливу різними засобами, залежно від ситуації більший вплив може мати або поліція або громада. Рівність також означає однакові правила та принципи для сторін.

Повага у відносинах взаємодії та партнерства є запорукою ефективної співпраці, і поліція в особі окремих працівників повинна її заслужити у суспільства сумлінною працею, поведінкою, гідними вчинками, окрім того в професійній діяльності та поза нею кожен поліцейський повинен із повагою ставитися до будь-якої особи, незалежно від ситуації та інших факторів. Взаємодія сприяє отриманню більш детального розуміння змісту роботи НПУ місцевими громадами та громадянами, адже пересічний громадянин лише

поверхнево розуміє, у чому саме, у яких діях полягає робота поліцейського, з якими труднощами, особливостями й обмеженнями вона пов'язана.

Проаналізувавши ознаки, які притаманні взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності, можна визначити взаємодію НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності як соціально обумовлену, узгоджену діяльність, яка виражена у співпраці між суб'єктами взаємодії з використанням відповідних форм і методів для досягнення спільної мети. Рівень взаємодії громадськості та правоохоронних органів є одним із факторів, що визначають рівень розвитку громадянського суспільства та правосвідомості його представників.

1.2. Становлення інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності в Україні

Людське суспільство побудовано на спілкуванні, взаємодії та відносинах окремих особистостей. Розвиток соціальної взаємодії населення з правоохоронними органами, зокрема щодо забезпечення законності та правопорядку, пов'язані з історією розвитку людства. Правоохоронні органи, здійснюючи діяльність із забезпечення громадського порядку та боротьбі зі злочинністю, постійно взаємодіють із населенням, громадами, окремими особами як за своєї ініціативи, так і навпаки. Неможливо здійснювати правоохоронну діяльність у відриві від суб'єкта, задля якого вона провадиться. Отже, розвиток взаємодії в галузі правоохоронної діяльності нерозривно пов'язаний з розвитком самої правоохоронної діяльності, розвитком суспільства та держави.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України урочисто прийняла Акт про проголошення України незалежною, самостійною демократичною державою, розпочався складний етап на шляху до реалізації самостійності.

Всеукраїнським референдумом від 1 грудня 1991 р. рішення Верховної Ради України отримало підтримку та підтвердження – переважна більшість громадян (90%) підтвердила Акт проголошення незалежності України.

У перші роки незалежності нашої країни весь тягар щодо забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю фактично було покладено на органи внутрішніх справ. У цей період міліція у своїй діяльності керувалася законом Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. та закріпленими в ньому принципами законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням.

Постановою Верховної Ради України у 1993 р. затверджено Державну програму боротьби із злочинністю, де передбачалося, з метою зміцнення громадського порядку та безпеки, розроблення планів спільних заходів виконкомів місцевих рад народних депутатів, місцевих державних адміністрацій, правоохоронних органів і громадських організацій щодо забезпечення охорони громадського порядку в разі масових його порушень, стихійного лиха, великих аварій, катастроф та інших надзвичайних обставин. Обов'язковою умовою було урахування місцевих умов, вивчення існуючої практики участі населення та громадських формувань у діяльності з охорони громадського порядку [36].

Пізніше, у 1994 р., Указом Президента України було передбачено фінансування Державної програми боротьби із злочинністю, виділення коштів для заохочення працівників правоохоронних органів і представників громадськості, які відзначились у виявленні, знешкодженні злочинних угруповань та затриманні злочинців.

Одним із перших кроків на шляху поновлення майже втрачених зв'язків із населенням щодо забезпечення громадського порядку та законності став наказ МВС України 20 серпня 1993 р. № 512 «Про затвердження Інструкції про організацію роботи позаштатних співробітників Державтоінспекції». Згідно з Інструкцією Державтоінспекція (ДАІ) як структурний підрозділ міліції мала

право, за згодою громадян, залучати їх до співробітництва громадських засадах у вільний від роботи чи навчання час. Позаштатні співробітники надавали допомогу ДАІ при проведенні заходів по забезпеченню безпеки дорожнього руху. Їх обирали із числа водіїв автотранспортних підприємств, членів Спілки автомобілістів України, працівників ЗМІ, учителів, лікарів, службовців, студентів юридичних, автомобільно-дорожніх та інших учбових закладів, а також з числа пенсіонерів – колишніх працівників правоохоронних органів, Служби безпеки України, Збройних сил України.

Позаштатні працівники ДАІ були наділені досить широкими повноваженнями, наприклад, мали право виявляти і відстороняти від керування транспортними засобами водіїв у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або без відповідних документів і доставляти їх у підрозділи ОВС, брати участь у проведенні державних технічних оглядів автотранспортних засобів та ін.

За активне сприяння роботі органів ДАІ заохочувалися правами начальників управлінь (відділів) ДАІ ГУВС, УВС та органів внутрішніх прав в окремих випадках представлялися до урядових нагород. Слід зауважити, що статус позаштатного співробітника наближався до статусу працівника органу ДАІ, про що свідчить не лише широке коло повноважень, а й відповідальність, наприклад за фактом втрати службового посвідчення проводилося службове розслідування з прийняттям відповідного рішення.

Із часом активізується участь громадян у забезпеченні охорони громадського порядку шляхом створення народних дружин, спеціалізованих загонів, загонів місцевого самозахисту, різних інших формувань, діяльність яких потребувала правової регламентації, що у свою чергу, сприяло б підвищенню її ефективності [31, с. 22].

Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку» сприяв активному відродженню взаємодії громадян, громадських формувань та правоохоронних органів. Ним було передбачено:

- відновлення роботи громадських пунктів охорони порядку;

- відновлення діяльності добровільних народних дружин, загонів сприяння міліції, самозахисту, груп охорони громадського порядку та інших формувань;
- сприяння зміцненню взаємодії державних органів, органів місцевого самоврядування, населення з працівниками органів внутрішніх справ, насамперед із дільничними інспекторами міліції;
- створення належних умов роботи для дільничних інспекторів міліції;
- створення центрів соціальної реабілітації для осіб, які повернулися з місць позбавлення волі, інших категорій населення, що потребують соціальної підтримки [60].

На підставі Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» у квітні 2001 р. на Київській міській конференції громадян вперше було створено Київське міське громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону. У лютому 2008 р. за участю пенсіонерів МВС України в Київській області відбулася Київська обласна конференція громадян, на якій започатковано Київське обласне громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону [64].

Згодом, у вересні цього ж року було створено Об'єднання громадських формувань України з охорони громадського порядку і державного кордону, яке співпрацює з МВС та Державною прикордонною службою України.

Наступний поштовх у розвитку громадських формувань, діяльність яких стосується здійснення правоохоронної діяльності чи наданням допомоги у цій сфері, пов'язана з подіями у новітній історії України – з Революцією Гідності – проявом громадянської непокори владному режиму, корупції та порушенням прав людини. Ці події, анексія АР Крим, а також воєнні дії, які перетворили Донецьку та Луганську області на зону антитерористичної операції, російсько-українська війна, сприяли формуванню громадянського суспільства, його

згуртуванню, еволюції та поширенню громадських організацій, особливого розвитку набув волонтерський рух.

Частина волонтерських організацій надає свою допомогу армії та Національній гвардії, постраждалим внаслідок воєнних дій у зоні антитерористичної операції (АТО), пізніше Операції об'єднаних сил (ООС), сім'ям переселенців. Інша частина зосередила свої зусилля на допомозі незахищеним категоріям населення, молоді, бере участь у ліквідації наслідків природних катаклізмів.

Велика кількість волонтерських організації в тісній взаємодії з правоохоронними органами, зокрема поліцією, здійснюють патрулювання житлових масивів і селищ, беруть участь у розшуку зниклих безвісти, у розшуку та затриманні підозрюваних у скоєнні злочину; проводять профілактичну та виховну роботу з неповнолітніми та іншими групами населення.

Реформа правоохоронних органів, а саме створення Національної поліції України (НПУ) підвищила довіру населення та сприяла налагодженню нових та зміцненню існуючих зв'язків. Суспільство стрімко розвивалося в мінливих умовах перших років незалежності, поступово з'являлися сучасні або оновлені форми взаємодії (проекти «Поліцейський офіцер громади», «Шкільний офіцер поліції»), громадянське суспільство керувалося новими поглядами щодо свого місця та функцій у незалежній державі, а події останнього року ще більше згуртували населення країни та вплинули на зростання громадянської активності та правосвідомості населення [69, с. 133].

Розглянувши становлення та розвиток інституту участі громадськості в правоохоронній діяльності, можливо виділити історичний період існування сучасної незалежної України (1991 р. – до теперішнього часу), для якого визначальним є здобуття країною незалежності, слідування демократичним цінностям, відродження та подальший розвиток взаємодії громадянського суспільства та правоохоронних органів держави за сучасних умов, з'являється та активно поширюється волонтерський рух, розробляються та впроваджуються

нові форми взаємодії, зокрема з використанням новітніх технологій та можливостей інтернету, реалізуються нові проєкти.

Таким чином, у давні часи взаємодія населення з правоохоронними органами мала переважно примусовий (владний) характер, який з плином часу змінився, сформувалися добровільні форми взаємодії. Участь громадськості в правоохоронній діяльності розвивалася згідно з вимогами часу та отримала своє закріплення в нормативних актах. Розвиток громадянського суспільства та правосвідомості громадян, реформування правоохоронних органів сприяють подальшому розвитку взаємодії громадськості з НПУ в правоохоронній діяльності.

1.3. Правові засади та принципи взаємодії Національної поліції України з громадськістю

Розвиток України пов'язаний з прагненням досягнути в повній мірі статусу правової держави, що одночасно сприяє розвитку громадянського суспільства. Становлення та розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язаний із розвитком правової культури, правосвідомості громадян, духовності, суспільних відносин, сервісної функції держави. Держава покликана забезпечувати соціальні, економічні умови для життя та розвитку своїх громадян, можливість реалізації ними своїх прав та захисту інтересів.

Реформування правоохоронної сфери, створення Національної поліції України викликано реаліями суспільного розвитку та прагненням відповідати сучасним вимогам до правоохоронної діяльності, яку неможливо ефективно реалізовувати лише поліцейськими заходами, без активної участі самого суспільства.

Конституція України закріплює базові засади взаємодії правоохоронних органів, також і Національної поліції України, із населенням щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю:

– держава відповідає перед людиною за свою діяльність, права і свободи людини та їх гарантії, що є визначним фактором у спрямованості діяльності держави, а їх утвердження і забезпечення – головним обов’язком (ст. 3);

– громадяни України мають право на свободу об’єднання і для реалізації та захисту своїх прав і свобод та задоволення будь-яких інтересів (ст. 36);

– кожен громадянин чи група, об’єднання громадян, наділені правом брати участь у державному управлінні як шляхом використання виборчого права, так і шляхом звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів із подальшим отриманням у встановлений законом строк обґрунтованої відповіді (ст. 38, 40);

– громадянам гарантується доведення до відома нормативно-правових актів, що визначають їхні права і обов’язки шляхом офіційного оприлюднення (опублікування) державними друкованими засобами масової інформації та офіційними виданнями, офіційними вебсайтами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, висвітленням засобами масової інформації;

– територіальна громада за допомогою утворених органів місцевого самоврядування користується правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [22].

Існують міжнародні документи, які також здійснюють нормативно-правову регламентацію взаємодії поліції з громадськістю. Одним із них є Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». У положеннях Кодексу закріплено, що основоположним для посадових осіб із підтримання правопорядку є служіння громаді та захист осіб від протиправних актів, яке реалізується шляхом виконання покладених обов’язків на засадах взаємодії, із високим ступенем

відповідальності відповідно до вимог професії та повагою до людської гідності та прав людини [21].

У свою чергу, Рекомендація Rec (2001)10 Комітету Міністрів державамучасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», розглядаючи поліцейських як професійних поборників права, що надають правоохоронні послуги громадськості, визначає, що діяльність поліції повинна здійснюватися в ефективній співпраці з місцевими громадами, неурядовими організаціями, представниками громадськості, а також етнічними меншинами. Поліція повинна бути відкритою, прозорою та готовою в будь-який момент звітувати перед громадою і громадянами, а особовий склад зобов'язаний виконувати свої обов'язки чесно, «з повагою до суспільства і з особливою увагою до становища осіб, які належать до найбільш уразливих груп» [66].

Тісна співпраця поліції та громадськості покращує якість та ефективність правоохоронних послуг. Поліцейські, виконуючи службові завдання, повинні діяти гідно, увічливо, професійно, сумлінно, справедливо, усвідомлюючи, що кожна особа має власні потреби та вимоги. Залученість суспільства до забезпечення та охорони правопорядку сприяє підвищенню рівня довіри між суспільством і правоохоронними органами, зміцненню правопорядку, покращанню безпеки життя громадян, що в подальшому сприяє посиленню взаємодії між суспільством і правоохоронними органами в процесі здійснення правоохоронної діяльності.

Для здійснення й захисту прав і свобод, задоволення економічних, соціальних, культурних та інших інтересів громадяни мають закріплене законом право на об'єднання. Громадським об'єднанням є добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадські об'єднання можуть створюватися з різною метою, за винятком

випадків, коли вона спрямована проти української держави, прав, свобод та здоров'я людини тощо.

Одним із видів громадських об'єднань є громадські об'єднання правоохоронної спрямованості, метою яких є участь у забезпеченні громадського порядку та безпеки, надання допомоги правоохоронним органам, у тому числі у здійсненні заходів щодо безпеки дорожнього руху.

Серед нормативно-правових джерел, які регламентують питання взаємодії населення з Національною поліцією України, є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». У його положеннях зазначено, що громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються на добровільних засадах за місцем роботи, навчання або проживання громадян у взаємодії з НПУ, додержуючись принципів гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань.

Основними завданнями таких формувань у сфері охорони громадського порядку є:

- надання допомоги органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганні адміністративним проступкам і злочинам;
- інформування органів Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань;
- сприяння органам Національної поліції у виявленні і розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх учинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань;
- участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх [64].

Не останнє місце серед нормативно-правових джерел, що регулюють питання взаємодії Національної поліції та громадськості, займає Закон України

«Про Національну поліцію», яким установлено, що поліція в процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування (ст. 5).

Окрім того в ст. 11 закону надається роз'яснення, що являє собою (як відбувається) взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства:

- діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб;
- з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад;
- рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Вагому роль громадськість відіграє при доборі на посаду поліцейського. Статтею 51 закону визначено, що для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії. Обов'язковою умовою є залучення до їх складу двох представників громадськості із числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет [64].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає, яким чином населення та окремі громадяни можуть співпрацювати з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Так працівники зазначених підрозділів мають право використовувати добровільну допомогу громадян, опитати їх за попередньою згодою. Також із метою з'ясування обставин злочину, що готується, заходити до приміщень, попередньо отримавши погодження власників або мешканців. Громадяни можуть співпрацювати з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність як гласні чи

негласні штатні або позаштатні працівники; надавати інформацію про вчинені злочини чи про підготовку до злочину як безоплатно, так і за винагороду [61].

Положенням про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України регламентовано порядок звернення громадян до апарату МВС, закладів, установ, підприємств, що належать до сфери управління МВС, їхніх керівників із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їхньої статутної діяльності, заявами або клопотаннями про реалізацію своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів, а також зі скаргами про їх порушення. Громадяни можуть звертатися до органів, підрозділів та посадових осіб Національної поліції України усно, письмово, за допомогою телефону, пошти (направлення листів), контактцентрів, мережі інтернет чи на особистому прийомі [49].

Відповідно до положень Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських, атестування проводиться з метою оцінки їхніх ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, визначення відповідності посадам та перспектив службової кар'єри. До складу атестаційних комісій можуть бути включені представники громадськості, народні депутати України, працівники громадських, правозахисних організацій та засобів масової інформації. Зазначене свідчить про безпосередню участь у процедурі атестації та вплив на рішення атестаційної комісії представників громадськості як членів такої комісії [48].

Важливе місце серед джерел правового регулювання взаємодії поліцейських та населення займає Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затверджена наказом МВС України від 28.07.2017 № 650. Саме в зазначеній інструкції, порівняно з іншими нормативноправовими актами, більш докладно приділено увагу взаємодії поліцейського, а саме дільничного офіцера поліції та населення. Серед завдань, які поставлені перед дільничним офіцером поліції (ДОП) є:

- здійснення діяльності, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;
- взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;
- співпраця з групами реагування патрульної поліції (ГРПП) щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних обліках поліції;
- отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти, тощо.

Інструкцією передбачено ряд напрямів, за якими відбувається взаємодія ДОП з населенням:

- залучення населення до профілактики правопорушень, охорони публічного порядку та протидії злочинності;
- співпраця на засадах партнерства з органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, населенням, керівниками підприємств, установ, організацій, закладів, які знаходяться на території обслуговування;
- визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості, шляхом, бесід, обговорень, вивчення громадської думки, специфіки ділянки;
- проведення: зустрічей з громадянами, громадою, громадськими організаціями, керівниками органів місцевого самоврядування; роз'яснювальної роботи для формування в населення правової культури, профілактики правопорушень; інформування про стан законності, боротьби зі злочинністю, заходи з охорони громадського порядку [47].

Отримувати необхідну інформацію ДОП може від свідомих громадян, громадських помічників, інформаторів із числа місцевого населення. Ефективна робота ДОП неможлива без тісної взаємодії з громадою та окремими громадянами на дільниці обслуговування. Слід зауважити відсутність нормативно закріпленого визначення дільничного офіцера поліції та помічника ДОП.

Розглянутий перелік нормативно-правових джерел містить правову регламентацію основних напрямів взаємодії НПУ з громадськістю, окремі аспекти взаємодії закріплені в ряді нормативно-правових документів, яким неможливо приділити пильну увагу в рамках даного дослідження.

Проведений аналіз свідчить про:

- розпорошеність норм по різних нормативно-правових документах;
- відомчі нормативноправові акти більшою мірою регламентують взаємодію з боку поліції (містять алгоритми дій для поліцейських).

Незважаючи на наявність ряду нормативно-правових актів, якими врегульовано питання взаємодії громадян з правоохоронними органами, зокрема НПУ, відсутнє визначення взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності, партнерства Національної поліції України та громадськості, окремі аспекти, питання взаємодії взагалі не мають нормативного закріплення.

Взаємодія Національної поліції України і громадськості, є одним зі стратегічних напрямів діяльності МВС, яка ґрунтується на ряді принципів – основних положень та засад, які розкривають сутність явища, визначають основи та спрямованість діяльності, забезпечують необхідний правовий та суспільний результат (рис.1.4).

Фундаментальним принципом взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності є принцип верховенства права, який закріплено в Основному законі – Конституції України (ст. 8) [22]. Цей принцип отримав своє нормативне закріплення в багатьох нормативно-правових документах, чим підкреслено його основоположне значення. Серед них і Закон України «Про

Національну поліцію» (ст. 6) [60], Закон України «Про громадські об'єднання», яким громадянам гарантовано право на об'єднання для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення інтересів [45].

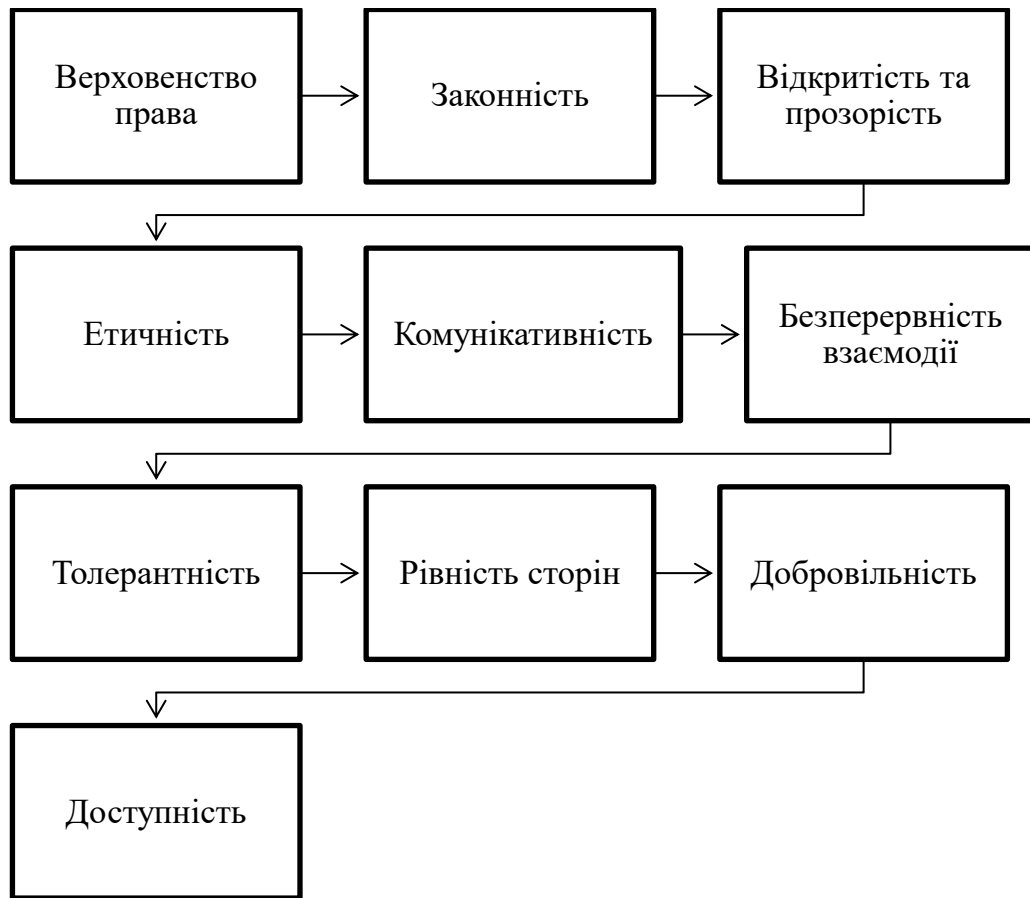

Рис.1.4. Принципи взаємодії Національної поліції України і громадськості в умовах розвитку громадянського суспільства

Законність є одним із провідних принципів взаємодії НПУ з громадськістю. Діяльність правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, здійснюється виключно в межах повноважень та у спосіб, визначений законом. Національна поліція забезпечує реалізацію правоохоронної функції держави, охороняє та захищає права громадян, запобігає злочинності, забезпечує правопорядок та дотримання інтересів суспільства. Як для НПУ, так і для кожного окремого громадянина, об'єднань громадян та суспільства взагалі законність є загальнообов'язковою вимогою.

Принцип відкритості та прозорості є важливим принципом взаємодії НПУ і громадськості. НПУ у своїй діяльності повинна тісно співпрацювати з населенням, місцевою владою та громадськими організаціями, що можливо здійснити лише інформуючи про свою діяльність, обмінюючись інформацією, спільно виконуючи завдання по забезпеченню публічної безпеки і порядку.

Також принцип відкритості та прозорості реалізується через забезпечення НПУ доступу до публічної інформації, володільцем якої вона є, у визначеному законом порядку; оприлюднення на веб-порталі центрального органу управління поліції нормативно-правових актів, що регламентують її діяльність.

Представники громадськості залучаються до діяльності постійних поліцейських комісій та атестаційних комісій. Етичність є надзвичайно важливим принципом у діяльності поліції, а особливо при взаємодії з населенням. Дотримання вимог етики, моралі та законності формують повагу до поліцейського та Національної поліції України загалом, сприяють розвитку позитивного іміджу та довіри населення, що у свою чергу сприяє більш тісній взаємодії та якісній реалізації завдань. Правила етичної поведінки поліцейських вимагають при контактах з населенням бути ввічливим, уважним, мати охайний вигляд, бути відкритим, коректним, тактовним, уміти вислухати людину, діяти з повагою до особи, бути скромним, та завжди готовим надати підтримку й допомогу [26].

Взаємодії НПУ та громадськості притаманні і специфічні (спеціальні) для неї принципи. Таким спеціальним і надзвичайно важливим для здійснення взаємодії є принцип комунікативності. Поліцейський повинен уміти спілкуватися, слухати співрозмовника, бути зацікавленим, відкритим. Це допомагає встановити контакт з особою. Громадянин розраховує на розуміння та допомогу з боку поліції у вирішенні важливих для нього питань чи проблем. Доброзичливе, відкрите спілкування, надання необхідної інформації покращує довіру населення, яка є одним із критеріїв оцінки ефективності роботи поліції.

Наступним спеціальним принципом є принцип безперервності взаємодії. Він означає, що взаємодія повинна відбуватися на постійній основі, безперервно.

Порівняно «молодим» в науці та законодавстві є принцип толерантності. Толерантність означає терпимість, прийняття, повагу до особливостей чи вибору особи. Декларація принципів толерантності визначає терпимість як «повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності». Їй сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думки, совісті і переконань[25, с. 111].

Дотримання принципу толерантності означає повагу до кожної людини не залежно від її зовнішнього вигляду, раси, переконань тощо. Від поліції, органу, що служить суспільству, громадськості сподівається на прояв високого рівня толерантності до будь-яких категорій осіб, ураховуючи, що поліція у своїй діяльності контактує з групами населення, яким необхідно приділяти увагу та надавати додатковий захист (національні меншини, мігранти, особи без постійного місця мешкання, особи нетрадиційної орієнтації тощо)/

Рівність сторін є загальним принципом регулювання відносин, але щодо взаємодії НПУ та суспільства рівність як принцип має свої особливі риси (специфіку). З одного боку, не можуть бути абсолютно рівними суб'єкти, що мають різні повноваження і можливості, але у випадку щодо взаємодії в правоохоронній діяльності на засадах партнерства ми говоримо про рівність: перед законом, відповідальності, ідей, участі у правоохоронній діяльності, поширення чинності норм законодавства однаковою мірою на всіх учасників.

Рівна можливість впливу різними засобами, залежно від ситуації більший вплив може мати або поліція або громада. Також за стан правопорядку відповідальні обидві сторони, тому що не можливо вирішити всі проблеми та виконати завдання зусиллями лише одного суб'єкта. Рівність сторін є загальною й основоположною цінністю для всього світового суспільства, що знаходить своє відображення в низці міжнародних правових документів.

Принцип добровільності означає, що будь-які дії з боку громадянина, громади, громадської організації щодо надання допомоги чи участь у правоохоронній діяльності здійснюються лише добровільно, без будь-якого стороннього примусу. Лише за згоди особи можливо скористатися її допомогою (надання інформації, можливості використати транспорт, інше майно чи приміщення особи), також згода особи необхідна для залучення її до участі в заходах правоохоронного характеру. Принцип добровільності під час взаємодії поліції та громадськості виражається в добровільному прийнятті зобов'язань на основі взаємного погодження.

Принцип доступності поліції особливо важливий як для повсякденної діяльності поліції, так і для взаємодії працівників поліції з громадськістю. Реалізація принципу доступності відбувається шляхом: цілодобового прийому операторами 102 екстрених викликів і реєстрації повідомлень про правопорушення або події, що надходять телефоном та за допомогою інших видів зв'язку (електронна пошта, мобільні додатки, тощо); чергувань нарядів патрульної поліції та дорожньої патрульної поліції; діяльності дільничних офіцерів поліції, інформування громадян про графік, перебування та варіанти зв'язку з дільничним; запровадження проєктів «Школа і поліція» та «Поліцейський офіцер громади», одним із завдань яких є максимально наблизити працівників поліції до пересічних громадян [6, с. 96].

Отже, систему принципів взаємодії НПУ з громадськістю складають загальні принципи: верховенства права, законності, відкритості та прозорості, етичності, які доповнюються спеціальними принципами, характерними саме для відносин взаємодії, до яких відносяться принципи комунікативності, безперервності взаємодії, толерантності, рівності сторін, добровільності, доступності поліції. Спеціальні принципи впливають із загальних і мають уточнюючий характер, стосуються окремих особливостей взаємодії. Розглянуті принципи взаємодоповнюють один одного та, відбиваючи сутність взаємодії, є спрямованими орієнтирами для її учасників.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

2.1. Залучення громадськості до правоохоронної діяльності поліції

Сучасний етап становлення України як демократичної держави пов'язаний з багатогранними процесами у сферах соціально-економічної та політичної життєдіяльності соціуму. В умовах радикального реформування здійснюється руйнування звичних стереотипів, поглядів на розуміння різних проблем суспільного життя.

Зміни зачіпають усі сфери життєдіяльності громадян, також і правоохоронну діяльність. За таких умов особливо гостро постають питання, що стосуються забезпечення публічної безпеки. При цьому найбільш широкий спектр завдань, у силу функціональних обов'язків, покладається на правоохоронні органи, зокрема Національну поліцію України.

Складним для Міністерства внутрішніх справ виявився період реформування підвідомчої правової системи, сталося помітне скорочення чисельності особового складу поліції (з 172 тис. в 2014 р. до 128837 за підсумками 2018 р., а станом на 01 січня 2021 р. загальна чисельність підрозділів Національної поліції склала 118,5 тис. осіб) [38].

Наявна штатна чисельність Національній поліції України, стан укомплектованості посад, проблемні питання діяльності не дозволяють своєчасно та якісно надавати населенню необхідні сервісні послуги. У зв'язку із цим реальною й суттєвою підмогою оновленій поліції у справі протидії правопорушенням може стати громадськість.

Розуміння й згода в даному питанні між громадськістю і органами державою влади, сприятиме розвитку існуючих та появи нових форм залучення громадськості. Під час вирішення питань зміцнення правопорядку відбувається

поєднання приватних і державних інтересів у справі, а це поєднання на практиці є хорошим стимулом для здійснення якісної взаємодії.

Передумовою партнерства поліції і суспільства є нагальна необхідність підвищення рівня залученості представників громадськості до гарантування безпеки та публічного порядку на вулицях, площах, стадіонах, у скверах, парках, на вокзалах та інших громадських місцях, а також вирішення питань протидії правопорушенням у місцях мешкання осіб, оскільки це завдання не може бути виконано лише силами підрозділів Національної поліції України.

Питанням взаємодії органів Національної поліції України з громадськістю приділяється велике значення, оскільки налагоджена взаємодія має на меті запобігання порушенням публічного порядку, профілактику правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності. Належним чином організована взаємодія дозволяє досягати позитивних результатів у сфері правоохоронної діяльності.

Дефіцит кадрів поліції визначає неминучість процесу, робить залучення громадськості до правоохоронної діяльності вкрай актуальним та гострим питанням сьогодення. Залучення представників громадськості до взаємодії необхідно поділити на такі етапи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи залучення представників громадськості до взаємодії з НПУ

Назва етапу	Зміст етапу
Організаційний (підготовчий)	Прийняття нормативних актів з правового забезпечення, проведення спільних організаційних заходів; Розробка й прийняття планів і перспективних програм; Розробка критеріїв для оцінки спільної діяльності; Популяризація діяльності й підняття авторитету поліції, установлення та збільшення кількості контактів із громадськістю.
Безпосередній	Виконання завдань разом із представниками громадськості або самостійно представниками громадськості
Заключний	Підбиття підсумків взаємодії; надання винагород; компенсація збитків

На першому, організаційному етапі, залучення представників громади усі заходи органів поліції забезпечують спільну погоджену діяльність, створюють

для неї необхідні умови. Позитивний образ і високі результати діяльності, бездоганна репутація й належний рівень культури – основні складові професійного успіху правоохоронця, зокрема й у сфері комунікації з населенням і громадськими формуваннями.

На цьому ж етапі може здійснюватися підбір суб'єктів для залучання до взаємодії у сфері правоохоронної діяльності. При здійсненні підбору кандидатів для залучення до взаємодії необхідно, установлюючи контакт, звернути увагу на його психологічні аспекти. Для успішного встановлення контакту поліцейського з громадянами необхідно забезпечити психологічні умови для спілкування, навчитися запобігати й усувати негативні емоції, знімати психічне напруження у взаєминах, розвивати культуру спілкування.

Найважливішим чинником удосконалення взаємодії між поліцією і населенням на основі співробітництва має бути формування необхідних мотивів у громадян до такої діяльності.

Працівники поліції повинні зважати на ці прагнення під час встановлення контактів із населенням, виходячи з індивідуальних потреб кожного з учасників співробітництва. У процесі організації залучання представників громади до взаємодії створюються спеціальні умови, які забезпечують максимальну ефективність спільної діяльності.

Першою основною умовою залучання до взаємодії з органами поліції є її правова регламентація. Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про Національну поліцію», «Про звернення громадян», «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін. містять норми, якими закріплено основні засади взаємодії громадськості і Національної поліції України в правоохоронній діяльності [7, с. 207].

Необхідно зупинитися на відсутності чіткої регламентації обов'язків посадових осіб органів Національної поліції України щодо організації самого процесу залучення до взаємодії. У нормативних актах, які готуються на сучасному етапі, а саме Статуті патрульної служби поліції, Положенні щодо

поліцейського офіцера громади, необхідно чітко окреслити коло осіб, відповідальних за організацію діяльності підрозділів поліції щодо залучення до взаємодії представників громадськості. Ними повинні бути: керівники територіальних підрозділів поліції, дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, шкільні офіцери поліції, працівники підрозділів ювенальної превенції та ін.

Особливістю першого етапу є формування в представників громадськості усвідомлення необхідності соціально-правової активності. Соціально-правова активність охоплює діяльність, яка спрямована на благо суспільства в таких організаційних формах, як помічники дільничних офіцерів поліції, загони сприяння діяльності поліції, громадські організації профілактичної спрямованості, а також здійснювана окремими громадянами в особистих, охоронюваних законом інтересах чи інтересах суспільства (використання громадянином правил необхідної оборони для відбиття протиправних зазіхань (КК України), повідомлення правоохоронним органам про підготовку або факт учинення кримінального правопорушення, затримання та доставлення правопорушника до відділку поліції (Закон України «Про Національну поліцію») та ін.

Соціально-правова активність не може бути зведена тільки до правомірної поведінки та дотримання правових норм. Вона передбачає вищий рівень правосвідомості, більшу зацікавленість у позитивній діяльності, спрямованій на зміцнення демократії, законності й правопорядку.

В цілому, завдання підвищення рівня суспільної, соціально-правової активності громадян продиктовано об'єктивним розвитком нашого суспільства і потребує подальшого вирішення. На цьому етапі необхідно також вирішити, для вирішення яких завдань залучатиметься представник громадськості.

Відповідно до поставлених завдань представник громадськості:

– вивчає нормативні акти, що регламентують діяльність представників громадськості в галузі правоохоронної діяльності;

- інформується про оперативну обстановку на території обслуговування;
- навчається формам і методам протидії правопорушенням;
- може складати необхідні процесуальні документи (у межах його компетенції) та ін.

У випадку залучення представників громадськості до інформаційно-аналітичного напрямку роботи метою є створення необхідних організаційноуправлінських умов для результативного функціонування, формування та надання інформаційної допомоги працівникам поліції в профілактиці правопорушень.

Ефективність роботи представників громадськості залежить від рівня їхньої підготовки та інформованості щодо протидії правопорушенням. Одним із критеріїв оцінки діяльності поліції та представників громадськості, що залучаються до правоохоронної діяльності, є статистика правопорушень на території, що обслуговується. Запобігання правопорушенням, забезпечення публічної безпеки є одним із завдань залучення громадськості до правоохоронної діяльності [31, с. 23].

Другий етап – безпосередній, виконання завдань органами Національної поліції України разом із представниками громадськості або самостійно представниками громадськості, має відповідні особливості залежно від способів і засобів забезпечення протидії правопорушенням. Цей етап регламентується, зокрема, такими нормативними актами: Законами України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про пробацію», «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», «Про оперативно-розшукову діяльність».

Так, розміщення сил поліції й громадських формувань з охорони громадського порядку (ГФ з ОГП) здійснюється з урахуванням «гарячих точок» патрульної ділянки, місць і часу найбільшого скупчення людей та ін. Визначення маршрутів патрулювання у зв'язку із цим проводиться з розрахунком можливого взаємопосилення нарядів у цих місцях, маневрування

ними на суміжних, додаткових маршрутах. Для кожного маршруту розробляються особливі обов'язки за місцем і часом несення служби. При цьому потрібно передбачити не тільки патрулювання на вулицях, але й огляд дворів, під'їздів та ін.

Одним із видів діяльності, до якої залучаються представники громадськості, є профілактична робота з правопорушниками, яка полягає у виявленні осіб, які вчиняють правопорушення, установлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, застосуванні до правопорушників заходів профілактичного впливу та контролю за їхньою поведінкою.

Проведення роботи щодо популяризації участі громадськості в правоохоронній діяльності передбачає:

- проведення тематичних бесід, лекцій, «круглих столів» та зустрічей з обговорення проблемних питань громади;
- організація зустрічей у трудових колективах, закладах освіти, за місцем проживання громадян для роз'яснення норм чинного законодавства;
- висвітлення у ЗМІ, на сайтах, форумах, соціальних мережах інформації щодо досягнень та досвіду роботи представників громадськості, що сприяють діяльності поліції;
- підготовка й надання методичних рекомендацій для населення щодо застосування можливих форм і методів протидії антигромадським учинкам;
- інформування населення щодо рівня криміногенності та результатами спільної роботи;
- проведення роботи щодо залучення осіб, які бажають співпрацювати з правоохоронними органами;
- пропаганда серед населення здорового способу життя та ін.

Необхідно звернути увагу, що відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», особливо в сільській місцевості, де відсутня патрульна служба, а дільничний офіцер поліції

може з'явитись на виклик лише на наступний день; охорона публічного порядку більшою мірою є завданням представників громадських формувань з ОГП, які можуть самостійно здійснювати патрулювання. Представники ГФ з ОГП можуть залучатися для охорони власності територіальної громади, самостійно затримувати правопорушників і доставляти їх до відділення поліції.

Третій етап пов'язаний з підведенням підсумків спільної або самостійної роботи представників громадськості. Важливим інструментом залучення населення до участі в охороні правопорядку й профілактики правопорушень слугує система заохочень, що визначена нормативно-правовими актами. Так Закон України «Про участь громадян у охороні громадського порядку й державного кордону» за активну участь представників громади в правоохоронній діяльності передбачає такі види заохочень: подяка, цінний подарунок, грошова винагорода [27, с. 156].

Право надання цих видів заохочень належить органам Національної поліції України, іншим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування. Додатково закон надає право підприємствам, установам та організаціям за поданням керівних органів громадських формувань заохочувати членів цих об'єднань пільговими путівками до санаторію або будинку відпочинку, додатково сплачуваною відпусткою строком до 5 діб та іншими видами заохочень і пільг, визначених зборами трудового колективу, за рахунок власних коштів.

За найбільш активну участь в охороні громадського порядку членам цих громадських формувань Закон надає переважне право на вступ до навчальних закладів системи МВС України й на прийняття на службу до НПУ. Таке право може бути надано і представникам громадськості, які не є членами ГФ з ОГП, про що необхідно внести відповідні зміни до ст. 55 закону України «Про Національну поліцію». За особливі заслуги під час виконання свого громадського обов'язку та виявлені при цьому мужність і героїзм представники громадськості в установленому чинним законодавством порядку можуть бути нагороджені державними нагородами.

Крім того, Типовим статутом передбачено відшкодування витрат членам громадських формувань, пов'язаних із використанням приватних транспортних засобів, та відшкодування збитків, що заподіяні їхньому майну чи членам їхніх сімей у зв'язку з виконанням ними обов'язків з охорони громадського порядку.

Застосування зазначених і пошук нових видів заохочення громадян, які беруть активну участь в охороні публічного порядку і профілактиці правопорушень, дозволить працівникам поліції залучити до співпраці більш широкі верстви населення, що має урізноманітнити практику протидії правопорушенням.

Можна класифікувати залучення представників громадськості до взаємодії з органами Національної поліції за такими критеріями (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Класифікація критеріїв залучення представників громадськості до взаємодії з органами Національної поліції

Критерій	Класифікація
Залежно від ініціативи	<ul style="list-style-type: none"> – за ініціативою поліції; – за ініціативою представника громадськості; – за ініціативою іншого органу державної влади; – за ініціативою органу місцевого самоврядування;
За часом дії:	<ul style="list-style-type: none"> – тимчасова діяльність (поняті, свідки, перекладач та ін.); – постійна діяльність (агентурний апарат, представники громадських формувань з охорони громадського порядку, позаштатні працівники)
Залежно від завдань	<ul style="list-style-type: none"> – ситуативна взаємодія (поняті під час огляду місця події); – спланована взаємодія (представники громадських формувань з охорони громадського порядку під час патрулювань при проведенні масових заходів)
За регламентацією	<ul style="list-style-type: none"> – на підставі нормативних актів (КПК – поняті, КУПАП – трудові колективи); – на договірних засадах (домовленість із мешканцями громади про залучення активістів під час патрулювання або доставлення правопорушника);
За способом конфіденційності:	<ul style="list-style-type: none"> – гласна; – негласна
За напрямками діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – превентивна (профілактика правопорушень); – організаційна (сприяти діяльності на місці події); – інформаційна; – контрольна; – просвітницька.

Зараз у нашій державі досить міцно затвердилася практика залучення населення до охорони публічного порядку та безпеки. Так у 2018 р. в Україні діяло 2073 зареєстровані ГФ з ОГП, у 2019 – 1386, у 2020 р. – 1255. Членами ГФ з ОГП у 2020 р. взято участь у проведенні 37,3 тис. рейдів та інших превентивних заходів по всій країні [38].

Завдання полягає в тому, щоб така практика поширилася скрізь, здійснювалася завжди в чітких організаційно-правових межах за допомогою науково обґрунтованих засобів та прийомів інформаційного впливу та була максимально оптимізована.

Розвинуте громадянське суспільство є найважливішою передумовою побудови правової держави і її рівноправним партнером. Саме в такій державі всі члени суспільства беруть активну участь у забезпеченні правопорядку. Національній поліції України необхідно зробити все, аби змінити свідомість і розуміння громадян, що суспільство повинне взаємодіяти з органами Національної поліції України. Взаємна довіра і співробітництво поліції і суспільства сьогодні є нагальною необхідністю.

Поліція покликана змінити звички соціального сприйняття, що стосуються її ролі як важливого органу, що захищає інтереси громадян. Її основним завданням є забезпечення потреб населення, захист їхніх прав та інтересів, шанобливе ставлення до кожного громадянина. При цьому працівники поліції повинні постійно підвищувати свій культурний і професійний рівні, будувати спілкування на принципах відкритості, поваги, чесності. Тому кропітка робота працівника поліції над собою, над іміджем своєї професії, прозора політика держави та партнерське ставлення влади – це шлях до позитивних змін у структурі взаємодії населення та поліції.

Історія та досвід людства в різних країнах неодноразово вказували на неможливість забезпечення правопорядку лише поліцейськими силами, без активної участі й допомоги суспільства неможливо забезпечити дійсно безпечне середовище та досягти високого рівня правопорядку в країні.

2.2. Форми участі громадськості в правоохоронній діяльності

Одним із механізмів побудови громадянського суспільства і правової держави виступає зміна ролі соціального сприйняття поліції. Питання адекватного сприйняття соціумом органів Національної поліції України є суттєвою проблемою.

За сучасних умов неможливо суттєво мінімізувати злочинні прояви, ефективно захищати права людини, охороняти громадський порядок і, зрештою, забезпечувати національну безпеку держави – лише силами правоохоронних органів, без взаємодії з громадськістю. Така взаємодія повинна, у першу чергу, ґрунтуватися на взаємному узгодженні позицій, порозумінні, взаємній користі, гуманізації та прозорості дій суб'єктів даної взаємодії.

Аналіз нормативно-правових джерел, якими урегульовано взаємодію органів та підрозділів Національної поліції з громадськістю та громадянами, вивчення й розгляд особливостей залучення громадськості до взаємодії з поліцією дає можливість виділити основні напрями, за якими ця взаємодія відбувається. А саме:

1) здійснюються відповідно до стратегії поліцейської діяльності орієнтованої на громаду:

- проведення роз'яснювальної роботи для формування у населення правової культури, профілактики правопорушень, підвищення правосвідомості громадян;
- залучення населення до профілактики правопорушень, охорони публічного порядку та протидії злочинності (отримання інформації);
- проведення зустрічей із громадянами, громадою, громадськими організаціями, керівниками органів місцевого самоврядування;
- співпраця з органами місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ, організацій, закладів;

- визначення спільних пріоритетних напрямів роботи з урахуванням думки і потреб громади;
- інформування громадськості про криміногенну ситуацію та заходи щодо охорони публічного порядку;
- розроблення планів спільних заходів із громадою, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування;
- організація навчальних семінарів для представників громади, які беруть активну участь у правоохоронній діяльності;
- спільні проекти («Поліцейський офіцер громади», «Школа і поліція» та ін.);

2) спрямування загального профілю:

- робота зі зверненнями громадян і їх особистий прийом;
- надання правової допомоги;
- просвітницька робота з дітьми, підлітками та молоддю щодо формування правосвідомості;
- співпраця з населенням у рамках проведення оперативно-розшукової діяльності;
- співпраця з громадськими об'єднаннями правоохоронної спрямованості;
- співробітництво щодо розшуку зниклих, викрадених або взятих у полон осіб;
- заохочення представників громадськості, за вагомі досягнення в правоохоронній діяльності;
- надання допомоги особам, які опинилися у скрутному становищі;
- здійснення громадського контролю у сфері правоохоронної діяльності;
- організація та функціонування прямої «гарячої лінії» для населення;

- нормативно-правове закріплення основних засад взаємодії (нормативнозаконодавчий аспект);

- співпраця під час адміністративного чи кримінального провадження як свідків, понятих, перекладачів, спеціалістів, експертів [71, с. 201].

Співпраця з органами місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ, організацій, закладів є одним із напрямів взаємодії в правоохоронній діяльності та має важливе значення.

У зв'язку з російсько-українською війною на теренах України загострилася проблема надання громадськістю допомоги у розшуку зниклих, викрадених або взятих у полон осіб. Безумовним показником ефективності такого напрямку взаємодії Національної поліції України з громадськими організаціями, населенням та волонтерами є той фат, що з 2016 р. по 2021 р. зменшилася кількість нерозшуканих осіб. Якщо у 2016 р. підлягало розшуку понад 9,4 тис. зниклих осіб, у 2019 р. – 9,3 тис., то у 2021 р. – 8,1 тис. осіб [36].

Взаємодія органів Національної поліції України і громадськості відбувається у певних формах, під якими слід розуміти зовнішнє вираження спільної правоохоронної діяльності поліцейських і громадськості у сфері охорони публічного порядку і профілактики правопорушень. До форм взаємодії відносяться:

- спільне патрулювання, рейди, обходи, огляди;
- спільне планування заходів щодо охорони публічного порядку і боротьби з правопорушеннями;
- узгодження самостійно проведених заходів;
- інструктування працівниками поліції членів громадських формувань, які сприяють їхній діяльності;
- спільний аналіз оперативної обстановки;
- обмін інформацією про оперативну обстановку (криміногенна ситуація на території обслуговування, масові заворушення тощо);

- проведення спільних нарад, семінарів і зборів із правоохоронної тематики;
- спеціальна та правова підготовка громадян, які бажають виконувати правоохоронні функції та інші.

Перелік усіх форм взаємодії Національної поліції і населення визначити досить важко, це пов'язано зі змінами в політичному стані держави, законодавства України, економічній нестабільності, розвитку наукового прогресу та ін.

Більш вдалим є групування форм взаємодії поліції та громадськості (рис. 2.1):

Рис. 2.1. Форми взаємодії поліції та громадськості

Детально розглянемо деякі з форм взаємодії поліції і громадськості. Одною з таких форм є спільна організація та здійснення заходів щодо профілактики правопорушень і охорони публічного порядку. Так у 2016 р. з метою створення моделі співпраці поліції та школи в напрямі профілактики

правопорушень серед дітей та підлітків, організації безпечного та сприятливого середовища було запроваджено проєкт «Школа і поліція». Реалізація програми просвітньо-профілактичних занять «Школа і поліція» серед учнів спрямована, у першу чергу, на налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів із працівниками поліції при обговоренні важливих правових проблем та формування їхньої просвітницької поведінки як у школі, так і поза нею. Саме в цій формі взаємодії знаходять свій прояв психологічні, тактичні, організаційні й інші аспекти спільної діяльності.

До спільного розроблення заходів необхідно віднести діяльність щодо виявлення різноманітних обставин, які мають значення для охорони публічного порядку, їх вивчення й оцінки та визначення на цій основі заходів для поліпшення профілактичної роботи; упорядкування правоохоронних планів тощо. Організація спільних заходів, як правило, фіксується або закріплюється в різноманітних організаційних документах: планах, рішеннях, протоколах.

Належним чином організоване планування дозволяє забезпечити цілеспрямованість у правоохоронній діяльності, зосередити основну увагу на найбільш важливих питаннях охорони публічного порядку і боротьби з правопорушеннями. Цьому процесу повинна передувати аналітична робота, а також всебічне вивчення оперативної обстановки [68, с. 41].

Однією з форм взаємодії поліції з громадськістю є залучення її представників для спільної роботи. Так під час перевірки дотримання режиму адміністративного нагляду особами, звільненими з місць позбавлення волі, крім працівників поліції до цих заходів можуть залучатися волонтери превенції та представники громадських формувань з охорони громадського порядку.

Особливої уваги заслуговують такі спільні проєкти поліції та громадськості, як «Безпечний будинок»; створення безпечного робочого місця для працівників поліції (під час несення ними служби на блокпостах у зоні бойових дій); «Шкільний офіцер поліції»; «ПОЛІНа»; «Сусідська варта»; групи порозуміння (до складу яких входять учні-медіатори).

Обмін оперативною інформацією – це своєчасна, систематична передача об'єктивної, достовірної та необхідної інформації з питань забезпечення охорони публічного порядку і боротьби з правопорушеннями від одного суб'єкта взаємодії до іншого. Система взаємного інформування базується на доборі інформації відповідно до потреб сторін, що взаємодіють. Вона дозволяє значно інтенсифікувати діяльність взаємодіючих суб'єктів без додаткових витрат на штати та технічні засоби.

До правоохоронних заходів, які проводяться громадськістю з ініціативи органів Національної поліції, належать:

- взяття під охорону під'їздів житлових будинків;
- покращання або заміна механічних та електронних засобів охорони;
- здійснення профілактичних заходів (проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення щодо неприпустимості домашнього насильства з наданням контактів місцевих служб підтримки постраждалих осіб) тощо.

Організація правової і спеціальної підготовки громадян, які виявили бажання виконувати обов'язки щодо охорони публічного порядку, необхідна для одержання ними початкових знань і навичок у цій сфері. Основна функція щодо правового та спеціального навчання, покладається на підрозділи превентивної діяльності, що здійснюють роботу з населенням і громадськими формуваннями.

Для зближення громади з офіцерами поліції в Україні діє програма ПОЛіС від міжнародної організації IREX. На базі бібліотек або інших організацій проводяться тематичні зустрічі поліцейських із членами громади. Такі зустрічі дозволяють громаді зрозуміти повноваження поліцейських та поставити їм будь-які запитання, навіть ті, що не стосуються служби [41].

Ефективною формою об'єднання зусиль державних органів і громадських організацій є координація їхньої діяльності.

У зв'язку з наявністю великої кількості громадських формувань правоохоронної спрямованості актуальним є питання про віднесення їх до

певних груп, тобто їх класифікації. Метою класифікації є встановлення належності конкретної форми участі громадськості в правоохоронній діяльності до певної групи.

Можливо здійснити класифікацію громадських формувань правоохоронної спрямованості за такими підставами:

1. За характером завдань, що виконуються:

– громадські формування, спеціально створені для охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями (добровільні народні дружини, громадські пункти охорони порядку, студентські оперативні загони, загони сприяння поліції, загони самозахисту, групи охорони громадського порядку, організації «Зупини злочинця» тощо);

– громадські формування, для яких охорона громадського порядку і боротьба з правопорушеннями є тільки одним із завдань: центри соціальної реабілітації, будинкові, вуличні комітети, загальні збори громадян за місцем проживання, комісії місцевих рад (комісія з питань законності і охорони громадського порядку, комісії при виконкомах місцевих рад: адміністративна, спостережна та ін. До цієї групи також можна віднести приватні охоронні служби і підрозділи, організації «Сусідської допомоги», «Ластрада», координаційні шкільні ради, антикорупційні форуми тощо).

2. За організаційним оформленням правоохоронної діяльності:

– особиста індивідуальна участь у правоохоронній діяльності (члени громадських формувань, громадські помічники). Крім того, особисто брати участь у правоохоронній діяльності громадяни можуть шляхом здійснення окремих дій щодо припинення правопорушень і затримання правопорушників, шляхом участі в роботі зборів, конференцій правоохоронної тематики, виступів у пресі, по радіо, телебаченню, використанню необхідної оборони від злочинних посягань, повідомлення правоохоронним органам про вчинені або ті, що готуються, злочини чи інші правопорушення тощо;

– участь громадян у діяльності громадських формувань правоохоронної спрямованості (козацькі загони, організації «Зупини злочинця», організації «Сусідська допомога», загони сприяння поліції і ін.).

3. За складом (членством):

– громадські формування, у складі яких є працівники органів Національної поліції (шкільні координаційні ради, громадські організації «Зупини злочинця», приватні охоронні підрозділи);

– громадські формування, членами яких є тільки цивільні особи (добровільні народні дружини, загони сприяння поліції, студентські оперативні загони, громадські правозахисні організації тощо) [45].

Ця класифікація дозволить працівникам поліції більш ефективно використовувати можливості громадськості в правоохоронній діяльності, ініціювати питання про створення громадського формування спеціальної (вузької) спрямованості (наприклад, спеціалізовані громадські формування щодо профілактики розкраданнями власності, забезпечення безпеки дорожнього руху, групи охорони публічного порядку, які займаються безпосередньо охороною правопорядку під час проведення масових заходів, загони самозахисту житлових будинків, дачних ділянок тощо).

Громадські правозахисні організації – це об'єднання фізичних і юридичних осіб, що мають за мету пропаганду, популяризацію та практичний захист прав людини. Причому цей захист є основним видом діяльності правозахисних організацій і безоплатним для суб'єктів захисту.

Завданнями громадських правозахисних організацій в Україні, зокрема, є:

- проведення конференцій, лекцій та семінарів з питань прав людини;
- безоплатна консультація населення з правових питань;
- сприяння запровадженню в школах курсу «Права людини»;
- підтримка діяльності всеукраїнської інформаційної мережі правозахисних організацій;

- здійснення просвітницької діяльності в галузі прав людини, спрямованої на поширення правозахисних знань, вивчення, узагальнення та поширення міжнародного досвіду серед широких верств населення;
- робота з листами та зверненнями громадян;
- налагодження взаємодії з державними установами та організаціями, які опікуються питаннями прав людини;
- забезпечення населення спеціальною літературою правоохоронного спрямування.

Для взаємодії з громадою дільничні офіцери поліції можуть використовувати консультативні групи громадян – це регулярне проведення зустрічей представників певних адміністративних територій і місцевих органів поліції для обговорення й вирішення загальних питань і проблем та пошуку локальних рішень для врегулювання місцевих проблем. Такий захід є корисним для населення в цілому, незалежно від його політичних поглядів або етнічної належності.

Так, до переваг використання консультативних груп громадян належать:

- покращання відносин між громадянами і представниками поліції шляхом співпраці;
- підвищення ефективності комунікації та обміну інформацією;
- підвищення загальної якості життя населення.

Цей захід забезпечує можливість колективних обговорень, під час яких поліція і населення можуть співпрацювати та дискутувати на теми, що є цікавими для обох сторін і стосуються правових норм, зокрема у соціальній, економічній або кримінальній сферах. Він може допомагати виявляти «гарячі точки», у яких сконцентровані такі правопорушення, як розповсюдження наркотиків, або поширені такі проблеми, як антисоціальна поведінка, а також допомагати розробляти плани дій з метою подолання цих проблем із представниками населення, які несуть відповідальність за суспільство, у якому вони живуть.

Ефективним для правоохоронної діяльності нашої країни є функціонування об'єднань «Сусідська допомога». Сусідська взаємодопомога як система відносин передбачає налагодження правоохоронних стосунків, які значно ширші за діяльність щодо спостереження за підозрілими людьми чи правопорушеннями, що вчиняються в районі проживання. За допомогою мобілізації місцевих жителів, підприємців, колег по роботі і студентів ставиться завдання щодо формування активної більшості, яка чинитиме дієвий опір протиправним проявам.

Діяльність громадського формування «Сусідська допомога» є ефективною не лише для районів проживання в приватному секторі. Діяльність зазначених об'єднань громадян з успіхом можна застосовувати в районах із багатоповерховими і адміністративними будинками, на дачних ділянках громадян та в підприємницькій діяльності. Сусідська взаємодопомога безпосередньо пов'язана з профілактикою правопорушень [7, с. 208].

Щодо діяльності об'єднань сусідської взаємодопомоги в Україні необхідно зауважити, що доцільною буде така її організаційна структура. Із громадян, які входять до складу організації «Сусідська допомога», обирається комітет, до складу якого мають входити представники місцевої влади, поліції, ЖКС, шкіл, громадських організацій, а також районні координатори. Комітет повинен збиратися принаймні раз на місяць.

Крім комітету, який є керівним органом громадського формування «Сусідська допомога» до його структури також повинні входити координатор району – це людина, що координує діяльність кількох зон сусідської взаємодопомоги, та забезпечує їх спільну роботу. Координатор району також підтримує зв'язок із дільничними інспекторами та начальником місцевого відділення поліції, зональними координаторами, які відповідають за узгодженість дій координаторів будинків, розташованих у межах їхньої зони. Вони є сполучною ланкою між координатором району і координаторами будинків.

Однією з форм спільної організації і здійснення заходів щодо профілактики правопорушень і охорони публічного порядку є Координаційна шкільна рада, до складу якої входять представники школи, дошкільної установи, представники від учнів і батьківського комітету, працівники ювенальної превенції, шкільні офіцери поліції та представники служби у справах дітей. Мета роботи координаційних шкільних рад – запобігання правопорушенням та соціальна адаптація дітей і підлітків.

Індивідуальною формою участі населення в правоохоронній діяльності є співпраця під час адміністративного чи кримінального провадження в якості свідків, понятих, перекладачів, спеціалістів, експертів.

Іншою індивідуальною формою участі населення у правоохоронній діяльності може стати діяльність громадських помічників поліції (волонтерів поліції, та позаштатних працівників). Діяльність громадських помічників потрібно організувати на основі їх спеціалізації за окремими напрямками діяльності служб та підрозділів НПУ.

Запровадження даної форми участі взаємодії громадськості та Національної поліції України має великий потенціал для правоохоронної діяльності і потребує заходів стимулювання – заохочення за вагомі досягнення в правоохоронній діяльності (додатковий вихідний для працюючих, матеріальне заохочення для пенсіонерів та молоді).

Основними формами взаємодії поліції з громадськістю слід вважати:

- спільну організацію та здійснення заходів щодо профілактики правопорушень і охорони публічного порядку;
- спільне розроблення заходів, планування діяльності щодо профілактики правопорушень;
- залучення представників громадськості для спільної роботи;
- узгодження самостійних дій громадськості щодо боротьби з правопорушеннями і охорони публічного порядку;

- обмін оперативною інформацією та належне реагування на отриману інформацію;
- здійснення громадськістю правоохоронних заходів за ініціативою поліції;
- організацію правової і спеціальної підготовки громадян, які бажають виконувати завдання правоохоронної спрямованості;
- використання жестової мови для спілкування з особами з вадами слуху та/або мовлення;
- безпосередню спільну діяльність громадських формувань правоохоронної спрямованості і працівників поліції;
- допомогу працівників поліції громадськості в проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони публічного порядку;
- співпрацю з громадськими об'єднаннями, громадськими правозахисними організаціями, загальними зборами громадян за місцем проживання, консультативними групами громадян, об'єднаннями «Сусідська допомога», координаційними шкільними радами тощо;
- індивідуальні форми участі населення в правоохоронній діяльності, а саме: співпрацю під час адміністративного чи кримінального провадження в якості свідків, понятих, перекладачів, спеціалістів, експертів; діяльність громадських помічників поліції (волонтерів поліції та позаштатних працівників) [9].

Цей перелік форм взаємодії не є остаточним і може бути доповнений залежно від напрямів діяльності підрозділів і служб поліції та громадськості.

Незважаючи на різноманітність форм взаємодії поліції та громадськості в правоохоронній діяльності слід зауважити недостатню поінформованість населення про них.

Такі результати вказують на необхідність активізації як просвітницької роботи з громадськістю, так і залучення населення до участі в правоохоронній діяльності. Розвиток взаємодії Національної поліції України з громадськістю в

правоохоронній діяльності на засадах партнерства, оптимізація співпраці має основну мету – надати нового імпульсу наявним вітчизняним формам взаємодії, відродити втрачені та запровадити нові актуальні й результативні форми.

2.3. Громадський контроль за діяльністю поліції

Сучасний стан правоохоронної діяльності в Україні перебуває на стадії реформування, при цьому актуальності набуває питання покращання системи контролю за діяльністю органів охорони правопорядку з боку громадськості в усіх сферах діяльності: від надання послуг населенню до протидії правопорушенням.

Ефективне виконання поліцейської діяльності, спрямованої на вирішення суспільних потреб, неможливе без підтримки й допомоги суспільства. Здійснюючи контроль, громада вступає у відносини з органами влади, порядок діяльності яких чітко регламентований чинним законодавством.

Контроль за діяльністю поліції в усіх демократичних державах є невід’ємною рисою суспільного життя. Ідеться саме про зовнішній контроль, який сприймається чи не головною умовою, яка гарантує дотримання під час поліцейської діяльності конституційних засад, прав і свобод громадян, законність здійснення такої діяльності. Контроль є одним з інструментальних чинників демократичного державотворення, а громадський контроль водночас виступає дієвим засобом стримування від свавілля посадових осіб різних органів виконавчої влади.

Громадський контроль є однією з головних ознак громадянського суспільства та демократичної держави в цілому. Народ країни, який виступає в Україні джерелом влади, є головним «владним органом». Тобто, виходячи із цього, можна стверджувати, що народ, тобто громадяни України, має право здійснювати управління державними справами на всіх рівнях безпосередньо або ж через своїх представників [32, с. 33].

Дієвий громадський контроль є не тільки важливою формою реалізації демократії в країні, а й способом залучення населення до управління державними справами в різних сферах суспільного життя. Він розглядається як інструмент громадського оцінювання ступеня виконання органами поліції їхніх соціальних завдань.

Громадський контроль – це цілеспрямована діяльність громадськості щодо виконання органами влади наданих їм повноважень, дотримання в службовій діяльності законності, дисципліни, прав і свобод людини.

Однією з новел законодавства України щодо діяльності органів Національної поліції є закріплення в законі окремого розділу «Громадський контроль поліції», у якому передбачені форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Так Законом України «Про Національну поліцію» встановлюються такі форми громадського контролю:

- звіт про поліцейську діяльність;
 - прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції;
 - взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування;
 - спільні проекти з громадськістю;
 - залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських
- участь у складі атестаційних та дисциплінарних комісій [72, с. 94].

З метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник відповідного підрозділу поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та поширюють на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність служб та підрозділів поліції. Нагальною є потреба в законодавчій регламентації самого процесу отримання інформаційних звітів від керівництва поліцейських підрозділів. Формальні відповіді на запити та номінальні звіти, які мають місце в сучасному житті, жодним чином не відповідають вимогам здійснення громадського контролю за діяльністю поліції.

Зважаючи на те, що головним критерієм оцінювання ефективності діяльності органів і підрозділів поліції є рівень довіри населення до поліції, пріоритетного значення набуває своєчасне поширення в інформаційному просторі сегмента об'єктивних та актуальних відомостей про її діяльність.

Наступною можливістю здійснення громадського контролю є право прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції. Така діяльність передбачає можливість представницьких органів територіальних громад, а саме органів місцевого самоврядування, висловлювати незадоволення діяльністю поліції відповідного територіального підрозділу. Якщо населення не задоволено роботою поліції, зокрема станом організації співпраці поліції з населенням, якістю і своєчасністю виконання працівниками поліції покладених на них обов'язків, у тому числі щодо сприяння вирішенню проблем, які стоять перед територіальними громадами, на засіданнях відповідних обласних, районних і міських рад може розглядатися питання про недостатньо ефективну роботу територіального органу поліції. За результатами оцінювання його діяльності на території відповідної області (району) місцеві ради своїм рішенням можуть прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу Національної поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади.

З огляду на можливий механізм прийняття резолюції недовіри керівнику поліції, діяльність якого, на думку громадськості, не відповідає основним завданням діяльності поліції, варто наголосити, що контрольна діяльність громадськості здійснюватиметься через їхніх представників в органах місцевого самоврядування, а безпосередній вплив на діяльність поліції відсутній. Такий вплив можливий лише в судовому порядку відносно працівників поліції, які порушують права, свободи та інтереси держави, фізичних та юридичних осіб.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків, відповідає одній з ознак громадського контролю (можливість

безпосередньо впливати на діяльність поліції). Так представники громадськості можуть включатися до складу дисциплінарних комісій для проведення службового розслідування за відомостями про порушення поліцейським конституційних прав і свобод людини і громадянина. Умовою для можливості залучення представника громадськості до складу комісії є наявність бездоганної репутації, високих професійних та моральних якостей, суспільний авторитет та відсутність реальних чи потенційних конфліктів інтересів з іншими суб'єктами, що беруть участь у службовому розслідуванні [60].

Не менш важливе значення має така форма громадського контролю, як участь представників громадськості в атестуванні поліцейських, яке здійснюється з метою оцінки їхніх ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їх службової кар'єри. До складу атестаційних комісій можуть бути включені, за їхньою згодою, народні депутати України, представники громадських, правозахисних організацій, представники проєктів міжнародної технічної допомоги, громадськості та засобів масової інформації за пропозиціями, які були отримані після розміщення відповідних оголошень на офіційних сайтах МВС чи органів поліції.

З метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування й населенням керівниками територіальних органів поліції проводяться відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування та громадськості на різних регіональних рівнях. На таких зустрічах працівники поліції інформують населення про стан правопорядку й рівень злочинності та розглядають фактори, що сприяють їх появі.

У ст. 6 Закону України «Про інформацію» передбачено, що серед інших на поліцію покладено обов'язок інформувати громадськість і засоби масової інформації про свою діяльність, а також створювати можливість для вільного доступу до статистичних даних, інших баз даних та інформаційних ресурсів.

Підготовка та виконання поліцією спільних проєктів, програм і заходів з іншими державними органами (насамперед місцевими державними адміністраціями) та громадськістю для задоволення потреб населення й покращання ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань, вивчення громадської думки з метою формування позитивного іміджу поліції.

Головна мета громадського контролю – усунення та запобігання причинам, які породжують цю невідповідність, забезпечення додержання об'єктами контролю писаних та неписаних норм.

Громадський контроль становить собою інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і, по-друге, що в процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення.

Наступною формою контролю виступають консультації з громадськістю, які проводяться відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів [19, с. 196].

Як правило, проведення консультацій з громадськістю відбувається за орієнтовним планом, складеним органом НПУ, але громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, професійні спілки та їх об'єднання, органи самоорганізації населення та інші інститути громадянського суспільства,

можуть ініціювати проведення консультацій із громадськістю з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій.

Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій із громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма). Шляхом проведення консультацій відбувається діалог між органами НПУ та громадськістю, який повинен сприяти урахуванню громадської думки, створенню умов для пошуку спільних рішень та активній взаємодії.

У галузі здійснення контролю за діяльністю органів державної влади, зокрема Національної поліції України слід згадати про таку форму, як проведення громадської експертизи. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976 затверджено Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, яким визначено процедуру сприяння проведенню інститутами громадянського суспільства та громадськими радами громадської експертизи діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Під час проведення громадської експертизи здійснюється оцінка діяльності органу, ефективності прийняття і виконання ним рішень. За результатами громадської експертизи готуються пропозиції для вирішення виявлених проблем та врахування органам НПУ в подальшій діяльності.

Для проведення громадської експертизи визначається особа, відповідальна за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, громадською радою, або утворюється робоча група із залученням представників обох сторін. За результатами громадської експертизи готуються експертні пропозиції, де зазначається обґрунтована оцінка діяльності органу НПУ та пропозиції із чіткими рекомендаціями. Експертні пропозиції розміщуються на сайті органу НПУ та розглядаються протягом 14 днів або на найближчому засіданні колегії за участю представників ініціатора громадської експертизи. За результатами розгляду експертних пропозицій орган, діяльність

якого проходила громадську експертизу, розробляє і затверджує заходи, спрямовані на їх реалізацію [1, с. 134].

Налагодження взаємодії з населенням на засадах партнерства та здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України можливе не лише за умов удосконалення їх правової регламентації, але й за умов організаційного оновлення процесів діяльності, які б характеризувалися відкритістю та прозорістю.

Удосконалення засобів громадського контролю та обмеження втручання держави в життя громадян сприяє зміцненню контрольованої влади, запобіганню неефективності та корупції в державному апараті. Здійснення такого контролю обґрунтовується тим, що громадськість має право отримувати інформацію про ефективність управління державних структур довіреними їм ресурсами та повноваженнями. Здійснюючи контроль за діями державних органів, громадськість відстежує ступінь реалізації власних інтересів, прагне запобігати небажаним результатам та корегувати державноуправлінські впливи. Провідне спрямування громадського контролю – це сприяння розвитку демократичних процесів у діяльності правоохоронних органів.

Підсумовуючи викладене, можливо зробити висновок, що громадський контроль за діяльністю Національної поліції – це цілеспрямована наглядова діяльність громадськості (громадян України, іноземців, громадських організацій, представників установ і підприємств) щодо виконання повноважень органами Національної поліції України, дотримання ними законності, дисципліни, захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави.

Мета громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України спрямована на недопущення протиправних дій з боку підконтрольних суб'єктів, запобігання можливим правопорушенням та усунення причин, що їм сприяють.

Форми громадського контролю можливо поділити на правові, що здійснюються на підставі нормативних актів (залучення представників

громадськості до складу постійних поліцейських комісій із добору та просування по службі поліцейських, атестаційних комісій, дисциплінарних комісій) та неправові (організаційні), що полягають у проведенні спільних нарад працівників поліції з представниками громадськості; здійснюються індивідуальними суб'єктами контролю (окремими громадянами) та груповими суб'єктами (громадськими об'єднаннями).

Суб'єктами громадського контролю є громадяни та об'єднання громадян (політичні партії, професійні спілки, молодіжні й інші громадські організації). Їхні контрольні повноваження, як правило, не мають владного змісту, тому рішенням громадських організацій за результатами перевірок притаманний рекомендаційний характер.

Основна статистика поліції має бути доступна для суспільства, запити громадян та організацій про доступ до інформації (обмеженої інформації) мають розглядатися в розумний строк та в повному обсязі, а в разі відмови в доступі до інформації – із наданням детально вмотивованої відповіді про причини відмови.

Для практичної реалізації громадського контролю необхідно створити відповідний сайт або сторінку на сайті НПУ, а також територіальних ГУНП, на які може надходити інформація (відео, аудіо, електронні документи), також і анонімна, від представників громадськості щодо протизаконної діяльності працівників поліції. Така інформація підлягатиме подальшій перевірці, за результатами якої буде вжито відповідних заходів.

Громадський контроль та його реалізація сприяють утвердженню громадянського суспільства, у якому забезпечуються права та свободи людини і громадянина.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю

Прагнення України інтегруватися до європейської спільноти та відповідати загальноєвропейським стандартам, зокрема і в правоохоронній сфері, спонукають до пошуку нових шляхів, відмови від старих методів, вимагають від правоохоронних органів бути більш відкритими для суспільства, служити людям, використовуючи сучасні засоби й нові ефективні методики.

Країни ЄС додержуються загальноєвропейських стандартів поліцейської діяльності, але кожна з них має свою історію розвитку правоохоронних органів, особливості звичаїв та менталітету населення, специфіку, а отже й окремі особливості та форми взаємодії поліції і населення.

Так, у Бельгії законом «Про організацію інтегрованої поліцейської служби, структурованої на два рівні» від 7 грудня 1998 р. проведено реформування поліції країни, у результаті чого було створено структуру сучасної поліції Бельгії. Вона складається з федеральної поліції та місцевої поліції. Ці два рівні поліції разом забезпечують функціонування інтегрованої поліції. Вони є автономними та залежать від різних органів влади [30, с. 138].

Провідним принципом діяльності поліції Бельгії є «робота поліції на рівні спільноти», повага до цінностей демократичного суспільства. Саме цей принцип закладено в підвалини підготовки майбутніх поліцейських. Навчальна рада в складі Управління кадрових ресурсів забезпечує навчання поліцейських, ініціюючи, розробляючи, координуючи, оцінюючи навчальні програм на федеральному рівні, а також здійснює іншу діяльність у галузі підготовки поліцейських.

Структуру місцевої поліції Бельгії складають 196 підрозділів, з них 50 обслуговують територію одного міста або зону (район) міста, а 146 обслуговують кілька міст або районів міста. До зони обслуговування поліції входить одна або декілька громад (муніципалітетів).

Якщо зона обслуговування поліції складається з кількох громад, то в такому випадку вона управляється поліцейською радою. До її складу входять мер міста або мери міст, якщо їх декілька, представники громад, відповідно до кількості населення, але не менше одного представника від громади.

Підрозділ (поліцейський корпус) очолює начальник поліції, який призначається на посаду королем за поданням ради громади або поліцейської ради і відповідає за реалізацію політики місцевої поліції. Місцева поліція здійснює організаційні заходи та надає завдання місцевому поліцейському корпусу, який перебуває під керівництвом мера.

Рада громади або поліцейська рада відіграє важливу роль у діяльності поліції. Окрім зазначеного вище вона: визначає штат персоналу; призначає поліцейських зі складу кандидатів, визнаних придатними відбірковою комісією, інших категорій працівників (адміністративний, логістичний, технічний персонал) тощо. Начальник поліції присутній на засіданнях ради громади або поліцейської ради, яка, як правило, проводить засідання 8 разів на рік. Вони, за рідким винятком, є відкритими для громадськості, будь-який громадянин може бути присутнім на засіданні. Інформація про розглянуті питання та прийняті радою рішення розміщується на 10 днів у будівлі мерії для ознайомлення бажаючих громадян.

Діяльність бельгійської поліції, ґрунтується на п'яти основних принципах:

- зовнішня орієнтація;
- вирішення проблем;
- партнерство;
- відповідальність (підзвітність);
- компетентна участь (розширення прав і можливостей) [40].

Зовнішня орієнтація означає, що поліція налаштована не проти суспільства, а перебуває всередині нього. Орієнтація на суспільство реалізується шляхом сервісно орієнтованого підходу до надання поліцейських послуг, відповідно до потреб і очікувань громади. Принцип виконання завдань та вирішення проблем реалізується через проблемно орієнтований підхід до гарантування безпеки. Він означає, що люди та поліція не просто реагують на інциденти, а діють відповідним чином. Поліція повинна визначати причини проблем і намагатися цілеспрямовано їх усунути. Дотримання такого проактивного принципу допомагає запобігати та вирішувати проблеми в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Партнерство означає усвідомлення поліцією того, що не тільки вона несе відповідальність за гарантування безпеки та якості життя. Партнерство ґрунтується на переконаності в тому, що безпека і якість життя з'являються лише завдяки спільній роботі всіх ланок, кожен партнер формує ланку глобального та комплексного підходу.

Принцип відповідальності (підзвітності) означає, що поліція відповідає та звітує перед громадою за свій внесок у забезпечення потреб громади в безпеці та якості життя.

Принцип компетентної участі (розширення прав і можливостей) реалізується через створення можливостей як для поліцейських служб, так і для населення спільно вирішувати питання безпеки, якості життя, надання послуг та забезпечення правопорядку, а також критично ставитися до виконання власних завдань та способів їх виконання.

На місцевому рівні в Бельгії взаємодія поліції та громади, зокрема, відбувається з використанням «діалог-кафе». У районах міста або маленьких містечках відповідальні районні інспектори (дільничні поліцейські) за необхідності, але регулярно проводять зустрічі з місцевими жителями, представниками громади для обговорення проблем, пропозицій щодо їх усунення, вирішення питань безпеки. Ці зустрічі відбуваються в неформальній обстановці, у будь-якому зручному місці, наприклад кафе. На них можуть бути

присутніми органи місцевої влади, керівництво поліції. Зустрічі в такому форматі дозволяють поліцейському бути ближче до громади, а громаді сприймати працівників поліції як своїх членів [76].

Також у Бельгії допомогу поліції в охороні громадського порядку, особливо в зимовий час, надають поліцейські волонтери – молодь, яка планує прийти на службу в поліцію, пенсіонери або свідомі громадяни. При співробітництві поліції з муніципалітетом та громадянами для забезпечення правопорядку використовується правило трикутника – правопорушення відбувається там, де збігаються три фактори: мотивований правопорушник (злочинець), відповідна мета (особа, річ) і умови для скоєння правопорушення (відсутність охорони, легкий доступ, відсутність освітлення тощо).

Корисним для запозичення досвідом діяльності поліції Бельгії є інтегрування поліції в громаду, спільний із громадами пошук рішень задля забезпечення правопорядку з урахуванням місцевих особливостей. Партнерство бельгійської поліції з громадськістю ґрунтується на переконаності в тому, що безпека і якість життя з'являються лише завдяки спільній роботі всіх ланок у межах загального глобального та комплексного підходу.

У Швеції взаємодія з громадськістю направлена на розвиток співпраці, комунікації та проблемно орієнтованої поліцейської роботи в поєднанні з основними ідеями залучення громад. Зокрема, вона відбувається у формі громадських зобов'язань як із боку поліції, так і з боку муніципалітету.

Громадським зобов'язанням поліції є прислуховуватися до громадян та громади району обслуговування, розуміти прагнення людей відчувати себе в безпеці. Для чого поліція зобов'язується здійснювати заходи щодо посилення безпеки, запобігання злочинності, розширення участі громадян та місцевих громад у запобіганні злочинності та гарантуванні безпеки, що зміцнюватиме довіру до поліції. Громадські зобов'язання є частиною моделі управління поліції, що сприяє зміцненню й розвитку угоди про співпрацю між поліцією і муніципалітетом. Також вони спрямовані на більш ефективне запобігання

злочинності, зростанню довіри, залучення громадян та місцевої спільноти до забезпечення правопорядку.

Окрім того в країні запроваджено систему *Effektiv samordning för trygghet* (далі – EST), EST – ефективна координація для гарантування безпеки. EST є системним підходом до запобігання злочинності, при якому організовано обмін інформацією та співпрацю муніципалітету, поліції та ріелторських компаній. Це допомагає бачити загальну картину і надає можливість виявляти проблеми.

Метою EST є скорочення і запобігання злочинності, гарантування безпеки шляхом раннього втручання, у момент виникнення проблем, або запобігання їм [73].

Важливу роль у взаємодії з громадськістю приділено інформуванню. Так, для широкого загалу надаються відповіді та методичні рекомендації, як діяти в небезпечних чи інших ситуаціях, пов'язаних із правопорушеннями, або як діяти, щоб уникнути потенційної небезпеки (наприклад, як здійснити безпечну прогулянку) на офіційних сторінках поліції та *Brottsförebyggande* (далі – Bra) (Ради з профілактики правопорушень (запобігання злочинності)). Bra є агенцією, яка працює над забезпеченням зниження злочинності і підвищенням безпеки в суспільстві, шляхом установлення фактів і поширення знань про злочинність, правозастосування і запобігання злочинності. Крім цього, займається підготовкою офіційної статистики злочинності, оцінкою реформ, проведенням досліджень у цілях розвитку нових знань і наданням підтримки у сфері запобігання злочинності на місцевому рівні, співпрацюючи з іншими органами влади та організаціями.

Громадяни також можуть узяти активну участь у допомозі поліції, впізнаючи осіб, надаючи інформацію по правопорушеннях або підозрілих фактах, ситуаціях. Для цього на сайті поліції є активні кнопки «Я випадково дізнався про дещо» та «Я бачив або чув щось».

Ще одною формою взаємодії у Швеції є сусідська варта (сусідський нагляд). Кожна особа, яка проживає в комуні, може допомогти забезпеченню безпеки та правопорядку, ставши контактним представником сусідської варти,

яка працює разом із власниками нерухомості, поліцією, муніципалітетом. Члени сусідської варти підтримують контакти з іншими сусідами, допомагають стежити за житлом та територією загального користування (під'їзди, дитячі майданчики, гаражі тощо). Діяльність сусідської варти забезпечує широке залучення громадян до забезпечення правопорядку, допомагає знизити рівень злочинності в житловому районі, підвищити безпеку і комфорт для місцевих жителів, підвищує рівень довіри між ними і до поліції.

Час та аналіз даних показали, що діяльність сусідської варти допомогла на майже на чверть скоротити кількість побутових злочинів. Обов'язками члена сусідської варти є:

- отримання і пересилання порад та відгуків від головного контактного представника;
- надання інформації про район для місцевих мешканців, особливо для тих, хто недавно переїхали;
- спонукання до взаємодії інших мешканців району;
- участь у заходах із запобігання крадіжкам зі зломом та іншим злочинам тощо [77].

Рекомендовано в багатоквартирних будинках залучати до участі по 1-2 особи на сходовий майданчик. Члени сусідської варти надають підтримку та допомогу одне одному, постійно спілкуються як із контактним представником, так і з іншими учасниками та місцевими органами влади і, звичайно, поліцією. Головний контактний представник (координатор) володіє інформацією про район і партнерські групи, забезпечує координацію їх діяльності, організовує роботу і контролює її виконання, взаємодіє із сусідніми мережами контактних груп і з групою по партнерських зв'язках.

Група по партнерських зв'язках несе відповідальність за політику, ресурси, додаткові роботи та загальне здійснення робіт. Вона складається з власників нерухомості, об'єднання мешканців, представників поліції і муніципалітету, а також інших осіб.

У Швеції існують рівні організації та здійснення взаємодії поліції та громадськості на державному, місцевому та рівні громади. Окрім того, у Швеції поліція та місцева влада використовують меморандум громадських угод, який є обіцянкою про майбутнє урегулювання проблемних ситуацій. Спочатку поліція, органи місцевої влади спілкуються з різними групами та категоріями громадян: таксистами, продавцями, листоношами, двірниками, працівниками соціальних служб, місцевими жителями, патрульними району (установлюють потреби різних представників та верств населення). Зібрана інформація аналізується та обговорюється на зборах представників поліції та місцевої влади, громади, після чого в результаті приймається рішення про подальші кроки для вирішення виявлених проблемних питань і розподіляються обов'язки відповідно до компетенції служб.

Усі учасники, дотримуючись обраної стратегії, працюють упродовж року. Раз на місяць відбуваються збори, де обговорюється наявна ситуація, підбиваються підсумки діяльності та плануються нові кроки. Для взаємодії поліції з громадськістю у Швеції характерною є направленість на розвиток співпраці, комунікації, використання проблемно орієнтованої поліцейської роботи, які поєднані з основними ідеями залучення громад, із використанням громадських зобов'язань між поліцією та муніципалітетом, широким залучення громадян до забезпечення правопорядку (активна участь у діяльності сусідської варти), використання Меморандуму громадських угод.

У Данії існує 14 поліцейських округів, у кожному з яких створено окружну раду з питань поліції. До складу ради входять керівник поліції та мери муніципалітетів, які є в складі округу.

Окружна рада, збираючись не рідше 4-х разів на рік, обговорює та вирішує питання загального характеру, щодо діяльності поліцейських сил і організацій у поліцейському окрузі, запобігання злочинності, а також співробітництва між поліцією і місцевою громадою (включаючи план співробітництва).

Щорічно керівник поліції письмово звітує раді про виконану роботу. Рада з питань поліції може рекомендувати керівнику поліції, щоб поліція приділяла особливу увагу виконанню певних завдань, пов'язаних із підтриманням безпеки, миру і порядку в окрузі. Також рада інформує громадськість округу про діяльність поліції.

Щороку керівник поліції готує план співробітництва між поліцією і муніципалітетами, іншими державними органами, зацікавленими організаціями, асоціаціями тощо. Після попереднього обговорення в окружній раді план співробітництва офіційно публікується (підтримується імідж поліції, шляхом здійснення дистанційного контролю діяльності поліції з боку громади). Налагодження співпраці із запобігання злочинності між поліцією і муніципалітетами округу, соціальними органами, школами та громадами є одним з обов'язків керівника поліції [74].

У Данії немає детальної регламентації взаємодії поліції з громадськістю та громадянами, головною умовою в діяльності поліції є дотримання принципів законності, прозорості судочинства, служіння людям, невтручання в життя громадян, як і застосування заходів примусу лише для запобігання та припинення порушення громадського спокою і порядку, злочинної діяльності; з метою перевірки наявності або носіння зброї; у рамках розслідування кримінальних злочинів, надання допомоги іншим органам влади; при виконанні контрольних-наглядних завдань; а також для оцінки стану особи (п'яний, хворий або безпорадний) і надання допомоги.

Органи місцевої влади не тільки співпрацюють із поліцією, надають допомогу, а й виступають посередником між поліцією і громадянами. Щорічно проводяться незалежні опитування громадян щодо ефективності діяльності поліції, рівня довіри для визначення майбутніх планів та кроків.

Також поліція регулярно аналізує співвідношення витрачених зусиль, часу та отриманого результату щодо різних ситуацій в округах та його окремих районах. Результати аналізу розглядаються на засіданнях консультативних груп

громадян цих районів для визначення подальшого шляху вирішення проблемних питань (моментів).

Тут використовується реактивна (адаптаційна) модель регулювання, яка дозволяє швидко та гнучко реагувати на зміни ситуації та враховувати специфіку конкретного району, чи менталітету, звичаїв громадян, інших особливостей. Це дозволяє уникнути розчарування будь-якої зі сторін, що витрачені зусилля не допомагають змінити ситуацію чи вирішити проблему. Використання такої моделі допомагає забезпечити і результати, і задоволення від їх отримання.

У Данії, як і в розглянутих вище країнах, *neighbourhood watch* (сусідська варта) є однією з форм взаємодії, яка активно використовується громадянами для гарантування безпеки та запобігання правопорушенням.

Поліція Данії активно використовує принцип «запобігання замість реагування», місцеві поліцейські сили задіяні в проєкті у форматі SSP (школи, соціальні служби, поліція) та є учасником взаємодії й обміну інформацією в рамках проєкту. Така схема обміну інформацією ефективна вже тому, що не потребує (або майже не потребує) додаткових коштів і дає змогу зосередити зусилля на широкому колі питань. Оцінка поведінки молодих людей відбувається за їх відсутності, однак інколи необхідно заслуховувати членів їхніх сімей. Робота з молоддю у форматі SSP проводиться з особами до 18-річного віку, а у форматі SSP+ – до 23-річного віку.

Корисним для перейняття досвідом Данії є використання поліцією аналізу співвідношення витрачених зусиль, часу та отриманого результату щодо різних ситуацій в округах та окремих районах на засіданнях консультативних груп, громадян цих районів для визначення подальшого шляху спільного вирішення проблемних питань (моментів) [71, с. 499].

Сильною стороною поліції Федеративної Республіки Німеччина є профілактична робота та презентація поліції як органу охорони порядку та допомоги громадянам, яка розпочинається майже від народження особи, що звичайно не може не впливати на образ поліції та довіру до неї (формування

позитивного іміджу поліції). Для Німеччини серед інших форм взаємодії поліції з громадськістю характерним є високий ступінь просвітницької роботи у сфері правоохоронної діяльності з громадянами різного віку та різних соціальних груп [75].

Взаємодія громадськості і поліції в США характеризується активною співпрацею розвиненої системи сусідського нагляду, забезпечення зближення поліції та населення через закріплення патрульних поліцейських за відповідними ділянками, організація служби таким чином, що патрульні більшу частину робочого часу спілкуються з місцевим населенням; реалізація програми допомоги жертвам злочинів, створення групи реагування на дитячі травми, забезпечення безперешкодного спілкування з особами з вадами слуху.

Слід зауважити, що в Європі щорічно проводиться конференція передового досвіду з питань поліцейської діяльності та проводиться конкурс «Європейська нагорода за запобігання злочинності», де експерти з різних країн Європи презентують свої проекти і діляться нагромадженим досвідом. Нагороду отримує найбільш вдалий інноваційний і придатний для відтворення в інших місцевих практиках проект.

Таким чином, досвід взаємодії населення і поліції, правоохоронних органів є дуже різноманітним, має багато форм та ще більшу кількість методів і способів. Кожна країна, кожен регіон має свої особливі підходи до вирішення спільних питань із забезпечення правопорядку і розглянути їх усі в рамках цього дослідження не видається можливим і потребує окремого об'ємного та навіть не одного дослідження.

Аналіз здобутків інших країн дозволяє не допускати помилок, які були допущені раніше, скористатися існуючими здобутками та створити, генерувати засновану на світовому досвіді, адаптовану до наявної в країні ситуації (політичної, соціальної, економічної), до менталітету населення, систему взаємодії громадськості і Національної поліції України, яка буде життєздатною та забезпечить зміцнення правопорядку та безпеки в кожному регіоні країни.

3.2. Шляхи вдосконалення взаємодії Національної поліції України з громадськістю

Ефективна взаємодія поліції з громадянами, взаємодопомога та співпраця сприяють необхідному соціальному результату – безпечному середовищу та пануванню права. Для досягнення цієї мети необхідно здійснити ряд кроків з удосконалення правових та організаційних засад взаємодії Національної поліції України з громадськістю.

Слід зауважити наявну недосконалість правової регламентації взаємодії НПУ та громадськості. Так, у законодавстві відсутнє визначення партнерства Національної поліції України і громадськості, тому пропонується доповнити Закон України «Про Національну поліцію» відповідним визначенням.

Як зазначалось, заохочення є важливим інструментом залучення населення до участі в охороні правопорядку й профілактики правопорушень. Тому доцільно надати переважне право на прийняття на службу до НПУ та вступ до закладів освіти МВС України громадянам, які беруть активну участь в охороні публічного порядку та не є членами ГФ з ОГП.

В умовах розвитку громадянського суспільства доцільним є перехід до застосування нових стратегій у діяльності органів та підрозділів Національної поліції України. Так, *community policing* – поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, є вже достатньо відомою стратегією для Національної поліції України, основні принципи якої поступово впроваджуються в діяльність підрозділів НПУ із залученням місцевих органів влади та громад. На рівні соціальної організації вважається, що поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, руйнує бар'єри, що відділяють поліцію від суспільства, водночас прищеплюючи поліцейським більш широкий набір ідеалів служби суспільству та державі [7, с. 208].

Поліцейська діяльність на рівні громад, сприяє більш тісній взаємодії як соціальної, так і організаційній. Наразі в Україні запровадження принципів *community policing* перебуває на початковому етапі, стратегія є ще недостатньо

відпрацьованою і впровадженою в повсякденну діяльність як поліції, так і місцевих органів влади та громад. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду потребує як організаційних, кадрових змін, так і розвитку усвідомлення поліцейськими свого місця в громаді, а з боку громад та громадян – нового ставлення до поліцейських та поліції як до членів громади з особливими функціями, яким необхідно надавати підтримку та допомогу.

Реформування правоохоронних органів, створення НПУ привели до її підрозділів молодих, енергійних та свідомих працівників, сприяли підвищенню рівня довіри населення до поліції, що підтверджується соціологічними дослідженнями.

НПУ та кожен окремий поліцейський повинні зобов'язатися завжди нести поліцейську службу в найкращий із можливих способів. А пріоритетом у діяльності повинна стати готовність урахувувати та діяти на основі громадської думки;

- дізнаватися про потреби громади і громадян та адаптувати свою діяльність для їх вирішення;

- взаємодія поліції з громадськістю здійснюється на засадах орієнтації на потреби громади та постійний контакт з поліцією для спільного вирішення питань та подолання існуючих перешкод як рівні партнери;

- взаємодія поліції з громадою означає, що працівники поліції відповідають цілодобово, а не лише протягом робочого часу, за забезпечення публічного порядку в секторі (районі), за яким закріплені [5].

Поліцейська діяльність на рівні громад, сприятиме більшій автономії офіцерів у прийнятті рішень, збагаченню й розширенню робочих місць; посиленні зворотного зв'язку поліцейських із громадою щодо їхньої спільної і проблемноорієнтованої діяльності; збільшенню глибини і діапазону навичок, які офіцери отримуватимуть і використовуватимуть у межах методології поліцейської діяльності на рівні громад.

Поступово діяльність поліції на рівні громад сприятиме ототожненню працівниками поліції себе не лише зі своєю роботою, спільнотою і

поліцейськими підрозділами, а й з конкретною громадою, що позитивно впливатиме на ефективність здійснення правоохоронної діяльності.

Використання стратегії «zero tolerance policing» (нульової толерантності в роботі поліції). На відміну від принципу толерантності, який є однією із засад взаємодії поліції та громадськості і означає терпимість, повагу і прийняття у ставленні до людей, стратегія нульової толерантності означає нетерпимість до будь-яких, навіть незначних, проявів порушення правопорядку. Часто цю стратегію розглядають одночасно з теорією «broken windows» (розбитих вікон).

Відповідно до цієї теорії безлад та недогляд є стимулюючими факторами для вчинення незначних правопорушень, які із часом призводять до вчинення особами більш серйозних правопорушень. Відсутність реакції з боку поліції на незначні правопорушення, згідно зі стратегією нульової толерантності, сприяє атмосфері недогляду, потуранню та в результаті призводить до більш серйозних порушень закону. Важливим при використанні зазначеної стратегії є недопущення занадто заповзятого старанного підходу, унаслідок чого діяльність поліції може видаватися громадянам несправедливою або прискіпливою, що призводить до втрати довіри населення.

Цей підхід не є новим для України і за дотриманням поміркованості, використання зазначеної стратегії сприяє забезпеченню публічної безпеки й порядку, зміцненню довіри та поваги населення до поліції, як до органу взагалі, так і до окремих його представників.

Боротьба зі злочинністю ведеться на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. У кожному регіоні, місцевості, районі існують свої пріоритетні напрями, своя специфіка. Тому органам і підрозділам Національної поліції у своїй діяльності необхідно використовувати проблемно орієнтований підхід (problem oriented policing). Націленість на проблематику конкретної місцевості, району сприятиме взаємодії з громадянами, результативності правоохоронної діяльності, підвищенню довіри до поліції і подальшому покращанню зворотного зв'язку (поліція – громада, громада – поліція) та посиленню взаємодії. Тобто кожен працівник поліції може мати свої

пріоритетні напрями діяльності, використовувати інші підходи та засоби, які визначатимуться специфікою саме його території обслуговування або напрями діяльності. Одні й ті ж проблеми, з урахуванням місцевої специфіки, будуть вирішуватися різними шляхами чи засобами [4, с. 7].

Для реалізації зазначеного підходу на практиці необхідно працювати разом із громадою для пошуку шляхів для вирішення місцевих проблем, наприклад створення консультативних груп громадян (КГГ). Це проведення регулярних зустрічей із представниками територіальної громади, під час яких обговорюються питання, що стосуються забезпечення правопорядку на території мешкання. Проведення таких зустрічей є корисним для громади в цілому незалежно від політичних поглядів та етнічної належності. Діяльність КГГ забезпечує зміцнення відносин між громадянами та поліцією через партнерство, покращує комунікацію та обмін інформацією, а також сприяє підвищенню рівня довіри. Консультативні групи громадян проводять свої зустрічі в невимушеній атмосфері у зручному місці та базуються на принципі взаємодії поліції з громадою.

До участі в КГГ бажано залучати осіб, які представляють інтереси громади: представників органів місцевого самоврядування, голову (старосту) територіальної громади, представників інститутів громадянського суспільства (місцеві громадські організації, формування), представників церкви, місцевого бізнесу, учителів, лікарів, за можливості представників міжнародної спільноти, а з боку поліції – ДОП, шкільного офіцера поліції, керівника підрозділу або органу Національної поліції України, залежно від рівня, на якому проводиться засідання. На цих засіданнях відбувається не лише обговорення проблемних питань та пошук шляхів їх вирішення, а й розробляються плани їх реалізації, розподіляються обов'язки відповідно до повноважень учасників.

КГГ – це одна з форм взаємодії, де:

- реалізується партнерський підхід у забезпеченні правопорядку та безпеки;
- підтримується сталий зв'язок «громада – поліція»;

– громада розділяє обов'язки щодо гарантування безпечного середовища для своїх громадян.

Взаємодія поліції та громадськості повинна розпочинатися з раннього дитячого віку. Шкільні офіцери поліції (ШОП) є однією з форм взаємодії поліції зі школярами. Пропонується ширше використовувати підхід, орієнтований на запобігання проблемам, а не на вирішення питань, пов'язаних з інцидентами, що вже відбулись. Відвідування шкіл ШОП повинно бути звичайною справою, а не лише за запрошенням для участі в заходах, присутність ШОП в школі повинна відчуватися дітьми.

Часто з різних причин виникають конфлікти між дітьми, необхідно запропонувати вчителям залучати до їх розв'язання ШОП, навіть до незначних, якщо в цей час ШОП знаходиться в школі, це сприятиме встановленню поваги та довіри до поліцейського як до представника правопорядку, навчатиме дітей відповідальності.

Пропонується: розмістити інформацію, щодо ШОП (П.І.Б., телефон, пошта, коли можливо зустрінеться в школі або де і в який час на робочому місці), розмістити у школах скриньку для листів ШОП, щоб діти або їхні батьки могли звертатися з різними питаннями, якщо їм незручно звертатися безпосередньо чи через месенджери або коли особа хоче зберегти анонімність [24].

Не завжди поліцейські мають відповідні компетентності для спілкування з дітьми, тому слід передбачити для ШОП можливість пройти навчання, курси підвищення кваліфікації щодо психологічних прийомів, особливостей роботи з дітьми.

Необхідно звернути увагу на підготовку кадрів, залучати як ШОП осіб, які мають не тільки юридичну, але й педагогічну або психологічну освіту. Слід зауважити, що шкільними офіцерами поліції за конкретними школами, як правило, закріплюються працівники Управління патрульної поліції, які пройшли спеціальне навчання.

Враховуючи, що кандидатів для виконання завдань ШОП недостатньо, пропонуємо при закладах вищої освіти МВС України створити курси

першочергової підготовки кандидатів для закріплення шкільними офіцерами поліції з обов'язковим викладанням навчальних дисциплін: «Психологія дитини», «Особливості взаємодії поліцейського з дітьми».

У майбутньому доцільно передбачити посади для працівників поліції, на яких покладено виконання завдань ШОП у підрозділах ювенальної превенції, діяльність яких безпосередньо пов'язана з профілактичною діяльністю, спрямованою на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, учиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми, щодо запобігання дитячій бездоглядності тощо.

Такі штатні зміни сприятимуть консолідації максимуму інформації в спеціалізованих підрозділах, що повинно позитивно вплинути на оперативність та ефективність їхньої діяльності.

Окрім того, вважаємо за необхідне обов'язково проводити роз'яснювальну роботу зі школярами відносно того, що повідомлення про порушення, є не «стукацтвом», а проявом правосвідомості, замовчення інциденту робить особу, яка про нього знає, також порушником і сприяє правопорушенням у подальшому, що в результаті негативно впливатиме на загальний стан дисципліни та безпеки в школі та поза нею.

Простим, але в певних ситуаціях ефективним є використання методу «ефективності видимого поліцейського патруля». Цей метод необхідно застосовувати в криміногенних кварталах, районах, він дозволяє знизити рівень злочинності, а використання піших патрулів також здійснює позитивний вплив на громадську думку, присутність поліцейських виступає знаком того, що влада серйозно ставиться до проблем місцевого населення.

Neighborhood policing (сусідське спостереження) – ця форма в Україні з розвитком сучасних технологій отримала доволі значне поширення, особливо серед громадян молодого та середнього віку. Слід зауважити, що мінісистеми сусідського спостереження особливо активно створюються серед жителів

новобудов як спосіб познайомитись, отримати допомогу, підтримку та приглядати за безпекою під'їзду та авто мешканців.

Але ці мінісистеми, як правило, є автономними чатами для спілкування та не взаємодіють з органами поліції, а лише у випадку серйозних правопорушень використовуються для збору інформації від сусідів самими учасниками чату. ДОП не є учасниками чатів, немає відповідальної особи, яка б підтримувала зв'язок із ним, надавала йому інформацію, що могла бути корисною для правоохоронної діяльності.

Необхідно створити такі довірливі взаємини ДОП із населенням, щоб представники громади були зацікавлені у залученні представника поліції до вирішення проблем у групах Фейсбук, Вайбер, Телеграм та ін. Тобто, взаємодія таких мінісистем сусідського нагляду відбувається лише постфактум [35, с. 106].

Необхідно використовувати потенціал «сусідської варти» залучаючи громадян до повноцінної взаємодії. Пропонується, спираючись на міжнародний досвід, розробити додаток, який дозволяв би з його допомогою обмінюватися інформацією, надавати її поліції, отримувати зворотний зв'язок, давав би можливість подати знак тривоги з фіксацією координат, чи позначкою на мапі.

Сусідське спостереження не є новим методом, сусіди завжди були джерелом інформації для правоохоронних органів, добрі сусіди приглядали за помешканнями один одного, але з розвитком технологій потенціал такого нагляду значно зростає і його потрібно активно використовувати.

Збільшення та цільове використання ресурсів поліції. Опитування громадян та працівників поліції вказує на недостатність поліцейських сил, що означає або невідповідність кількості посад в підрозділах поліції відносно наявного навантаження, або нераціональне використання кадрового ресурсу.

Пропонується переглянути навантаження поліцейських, визначити підрозділи, де недостатня кількість працівників негативно впливає на ефективність діяльності та здійснити заходи щодо оптимізації навантаження, підбір кандидатів та призначення їх на посади або введення додаткових посад.

Особливо це стосується підрозділів слідства та превентивної діяльності, які потерпають від перенавантаження та браку працівників.

В Україні існує розвинений волонтерський рух, який об'єднує неприбуткові організації, що реалізують різні соціальні проекти допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, інвалідам. Активно розвивається напрям боротьби з поширенням СНІДу та допомоги наркозалежним. Революція Гідності, анексія Криму та війна з Росією надали нового поштовху в розвитку волонтерського руху.

Необхідно використовувати потенціал волонтерів і в правоохоронній діяльності Національної поліції, створити умови для того, щоб будь-яка особа за бажанням змогла надати допомогу в той чи інший спосіб поліції, її місцевим підрозділам на засадах волонтерства. Одним із видів такої благодійної діяльності є волонтери пробації. Одним з основних завдань волонтерів пробації є сприяння органу пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи.

Але діяльність волонтерів пробації є вузьконаправленою, охоплюючи вузьке коло відносин, тому, по-перше, необхідно закріпити на законодавчому рівні можливість для волонтерів брати участь у правоохоронній діяльності. По-друге, слід залучати представників громадськості та спільними зусиллями організувати інформаційну й координаційну платформу для забезпечення можливості кожної особи в прийнятний для неї спосіб надавати допомогу Національній поліції України, що потребуватиме зусиль як із боку громадськості, благодійних організацій, що залучають до своєї діяльності волонтерів, так і з боку НПУ [50].

Органи поліції повинні координувати свої дії з волонтерськими організаціями, визначати, яким чином використовувати зусилля волонтерів, до яких заходів їх залучати, у яких підрозділах використовувати. Залежно від цього, можливо, виникне необхідність проходження волонтерами певної спеціальної підготовки, у такому випадку, можливо, саме органи поліції будуть організовувати її проведення за рахунок своїх ресурсів, або з використанням

сил та засобів вищих навчальних закладів МВС України, академій поліції (запрошення викладачів).

У зв'язку із чим пропонуємо для початкового навчання волонтерів на базі ОДУВС створити курси «Волонтерів для поліції». Волонтерські організації правоохоронної спрямованості можуть бути національного або місцевого масштабу. Так само створення організаційної структури, платформи для забезпечення організації їх діяльності може відбуватися на відповідному рівні.

Із кожною особою, що бажає надавати допомогу правоохоронним органам, у тому числі і НПУ, потрібно проводити співбесіду, відповідну підготовку (навчання), для визначення виду діяльності, цілей, можливостей, щоб з'ясувати, яким чином особа зможе надати допомогу та як найефективніше можливо використати її потенціал. Ураховуючи специфіку організації служби, пов'язані з діяльністю ризику, залучення волонтерів до надання допомоги НПУ повинно відбуватися на засадах плановості та погодженості з органами і підрозділами НПУ.

Залучення волонтерів до правоохоронної діяльності має великий потенціал, яким не можна знехтувати.

За сучасних умов правоохоронні органи, зокрема НПУ, потребують підтримки й допомоги громадськості. Громадські помічники (позаштатні працівники) співпрацюватимуть із поліцейськими на постійній основі, що відрізняє їх діяльність від допомоги волонтерів, чия діяльність, як правило, є періодичною або короткостроковою чи разовою. Громадські помічники (позаштатні працівники), закріплені за підрозділом чи конкретним працівником поліції, зможуть надавати більш вагомую допомогу саме завдяки регулярній співпраці, нагромадженню інформації, отриманих знань, досвіду [20].

Враховуючи, що позаштатними працівниками обов'язково рекомендується залучати колишніх працівників правоохоронних органів, оскільки вони не лише матимуть необхідний досвід, але й зможуть поділитися ним із молодими працівниками НПУ. Допомога таких помічників особливо важлива в сільській місцевості, де територія обслуговування географічно

значно більша і для ДОП громадські помічники також стануть «очима та вухами».

Тому пропонується законодавчо закріпити можливість громадян на громадських засадах надавати допомогу органам поліції. Кандидати в громадські помічники (позаштатні працівники) поліції обираються із числа свідомих громадян, які досягли 18-річного віку та бажають на громадських засадах надавати допомогу органам поліції, позитивно характеризуються за місцем роботи, навчання та проживання, здатні за своїми діловими і моральними якостями виконувати поставлені перед ними завдання.

Наступним моментом, який потребує як нормативного, так і організаційного врегулювання є закріплення та реалізація можливостей територіальним громад, органів місцевого самоврядування надавати матеріальну допомогу місцевим ДОП, підрозділам Національної поліції України безпосередньо, тому що зараз така можливість відсутня. Ремонт, обслуговування авто, його забезпечення паливом, виділення необхідної оргтехніки, заохочення працівників поліції, їх преміювання органами місцевого самоврядування – це ті питання, які потребують врегулювання.

Необхідно проводити роботу з неповнолітніми, розвиваючи їхню правосвідомість та відповідальність перед громадою, членами якої вони є, спонукаючи до співпраці з правоохоронними органами. І ця співпраця повинна винагороджуватися як із боку НПУ, так і з боку місцевих громад, це заохочуватиме дітей, підлітків до правомірної поведінки, розвиватиме їхню громадську правосвідомість та матиме загальний позитивний виховний вплив у місцевій спільноті, незалежно від віку її громадян.

Пропонується працівникам поліції служб ювенальної превенції, дільничним офіцерам поліції час від часу відвідувати заклади дошкільної освіти, спілкуватися з дітьми та в ігровій формі розповідати про роботу поліцейських, правила поведіння зі сторонніми дорослими, безпеку на дорозі, дії дитини, коли вона загубилась, поведіння з невідомими приладами.

Спілкування з представниками національних меншин та особливо з іноземними громадянами, які перебувають на території України потребує знань інших мов. Англійська мова є універсальною найуживанішою мовою світу, тому пропонується до професійних знань поліцейського включати знання англійської мови та, ураховуючи об'єктивну необхідність таких знань, проводити заняття в рамках професійної підготовки, надавши для цього час (1 годину щотижня).

Також для забезпечення якісного спілкування можливо залучати як волонтерську допомогу або на засадах постійних громадських помічників добровольців: перекладачів або студентів старших курсів, які вивчають іноземні мови, чи громадян, які мають знання іноземних мов, іноземних громадян, які навчаються або працюють в Україні та володіють українською мовою.

На прикладі Halifax Street Angels (Велика Британія) пропонується залучення до діяльності НПУ представників духовенства. У Національній гвардії та Державній прикордонній службі України створено службу військового духовенства (капеланську службу). Правоохоронцям теж потрібна допомога і підтримка, саме тому МВС планує розширити капеланську діяльність і на працівників органів поліції [53].

Є необхідність у створенні соціальних служб для підтримки потерпілих. Такі служби надаватимуть психологічну підтримку, первинні юридичні консультації та інформацію про хід розслідування. Для захисту від вторинної віктимізації особливе значення має оплата першочергового лікування та реабілітації. Ці кошти повинні сплачуватися за рахунок правопорушника після визнання судом його провини, але потерпілим потрібна допомога відразу, а не через кілька місяців. Пропонується забезпечити таку можливість ще до завершення слідчих та судових процедур, за рахунок державних та благодійних коштів.

Для забезпечення реалізації громадського контролю за діяльністю поліції, важливо створити відповідний сайт або сторінку на сайті НПУ, а також

територіальних ГУНП, на які може надходити інформація (відео, аудіо, електронні документи), у тому числі і анонімна, від представників громадськості щодо протизаконної діяльності працівників поліції. Така інформація підлягатиме подальшій перевірці, за результатами якої вживатимуться відповідні заходи.

Запропоновані кроки сприятимуть подальшому розвитку та ефективності взаємодії НПУ з громадськістю та суспільством, забезпечуючи участь громадян, громад, органів місцевого самоврядування в правоохоронній діяльності. Адже громадськість, громадяни у партнерських відносинах повинні розділяти не лише права, але й обов'язки для спільного пошуку вирішення проблем громади. Лише спільна діяльність дає найкращі та стабільні результати і слугує запорукою довіри та безпеки у суспільстві та країні.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки і запропонувати такі рекомендації:

1. Правоохоронна діяльність – соціально обумовлена діяльність, яка реалізується державними та недержавними суб'єктами, відповідно до їхніх повноважень та виключно в рамках закону, шляхом використання відповідних форм, методів та заходів впливу з метою забезпечення законності, правопорядку, охорони прав і свобод людини, профілактики правопорушень.

Одним із найважливіших завдань реформування правоохоронної сфери є розвиток партнерських відносин між поліцією і громадськими об'єднаннями на засадах довіри, прозорості, взаєморозуміння і взаємодопомоги в протидії правопорушенням.

Взаємодія НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності є соціально обумовленою, узгодженою діяльністю, яка виражена в співпраці між суб'єктами взаємодії з використанням відповідних форм та методів для досягнення спільної мети. Аналіз наведених характерних рис соціальної взаємодії та правоохоронної діяльності дає можливість визначитись з властивостями, які притаманні взаємодії НПУ з громадськістю в правоохоронній діяльності.

Їх запропоновано згрупувати за вагомістю на основні і додаткові. До основних відносимо: соціальну обумовленість діяльності, узгодженість діяльності, співпрацю, наявність спільної мети, використання відповідних форм і методів, суб'єктів взаємодії.

До додаткових: постійність зв'язку, нормативно-правове закріплення, діяльність на засадах добровільності, довіру, завдання, рівність, повагу.

2. У давні часи взаємодія населення з правоохоронними органами мала переважно примусовий (владний) характер, який з плином часу змінився, сформувалися добровільні форми взаємодії. Участь громадськості в правоохоронній діяльності розвивалася згідно з вимогами часу та отримала

своє закріплення в нормативних актах. Розвиток громадянського суспільства та правосвідомості громадян, реформування правоохоронних органів сприяють подальшому розвитку взаємодії громадськості з НПУ в правоохоронній діяльності.

3. Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення взаємодії поліції з громадськістю в правоохоронній діяльності свідчить про: по-перше, розпорошеність норм по різних нормативно-правових документах, по-друге, слід зауважити, що відомчі нормативно-правові акти, звичайно, більшою мірою регламентують взаємодію з боку поліції (містять алгоритми дій для поліцейських), по-третє, окремі аспекти взаємодії взагалі не мають нормативного закріплення.

Систему принципів взаємодії НПУ з громадськістю складають загальні принципи: верховенства права, законності, відкритості та прозорості, етичності, які доповнюються спеціальними принципами, характерними саме для відносин взаємодії, до яких ми відносимо принципи комунікативності, безперервності взаємодії, толерантності, рівності сторін, добровільності, доступності поліції.

4. Процес залучення представників громади до взаємодії з поліцією можливо поділити на такі етапи:

- організаційний (підготовчий) (вивчення кандидатів до взаємодії, робота з кандидатами щодо встановлення психологічного контакту);
- безпосередній (виконання завдань разом із представниками громадськості, або самостійно представниками громадськості);
- заключний (підбиття підсумків взаємодії; нагородження; компенсація збитків).

5. Основні форми взаємодії Національної поліції з громадськістю, за якими вона відбувається:

- спільна організація та здійснення заходів;
- спільне розроблення заходів;
- залучення представників громадськості для спільної роботи;

- узгодження самостійних дій громадськості;
- обмін оперативною інформацією та належне реагування на отриману інформацію;
- здійснення громадськістю правоохоронних заходів за ініціативою поліції;
- організація правової і спеціальної підготовки громадян, які бажають виконувати завдання правоохоронної спрямованості;
- допомога працівників поліції громадськості в проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони публічного порядку;
- співпраця з громадськими об'єднаннями;
- індивідуальні форми участі населення в правоохоронній діяльності.

6. Громадський контроль за діяльністю Національної поліції – це цілеспрямована наглядова діяльність громадськості (громадян України, іноземців, громадських організацій, представників установ і підприємств) щодо виконання повноважень органами Національної поліції України, дотримання ними законності, дисципліни, захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави.

7. При вивченні досвіду зарубіжних країн виявлено низку організаційних елементів, які можливо запозичити для вдосконалення основ взаємодії органів Національної поліції з громадськістю в Україні, серед них:

- повнота поданої інформації про дільничних офіцерів поліції, з можливістю пошуку за адресою мешкання особи (Бельгія, Велика Британія, Швеція);
- наявність окремого органу, який здійснює профілактичну діяльність у правоохоронній сфері (Німеччина, Швеція);
- проведення активної просвітницької роботи серед дітей, молоді та загалом населення;
- використання інформаційних інтернет-технологій;
- волонтерська допомога в різних варіантах;

– меморандум громадських угод, який є домовленістю про врегулювання проблемних ситуацій між місцевою владою і поліцією (Швеція).

8. Виокремлено правовий та організаційний напрями вдосконалення взаємодії Національної поліції України з громадськістю в правоохоронній діяльності. У рамках правового напрямку запропоновано закріпити на нормативно-правовому рівні можливість громадян на громадських засадах надавати допомогу органам поліції.

У рамках організаційного напрямку запропоновано:

- подання за уніфікованою (єдиною) формою на офіційних сайтах ГУНП детальної інформації про ДОП, з можливістю пошуку інформації про ДОП за адресою мешкання (обслуговування) особи;
- посилити залучення громадських організацій до розгляду матеріалів про адміністративне правопорушення;
- здійснення діяльності щодо розвитку усвідомлення поліцейськими свого місця в громаді, а з боку громад та громадян – ставлення до поліцейських та поліції як до членів громади з особливими функціями (під час запровадження принципів community policing);
- використання стратегії нульової толерантності та проблемно орієнтованого підходу в діяльності поліції;
- створення консультативних груп громадян;
- передбачити посади для працівників поліції, на яких покладено виконання завдань шкільного офіцера поліції у підрозділах ювенальної превенції;
- використання методу «ефективності видимого поліцейського патруля»;
- розвивати та використовувати потенціал «сусідського спостереження»;
- збільшити та здійснювати цільове використання ресурсів НПУ;

- розвиток волонтерського руху щодо надання допомоги НПУ в правоохоронній діяльності;
- відновлення інституту позаштатних працівників поліції;
- спрощення процедури надання матеріальної допомоги місцевим дільничним офіцерам поліції, підрозділам НПУ від територіальних громад, органів місцевого самоврядування;
- заохочення за співпрацю з НПУ неповнолітніх правами місцевих органів чи громади;
- залучення громадян як перекладачів на засадах волонтерської допомоги або як постійних громадських помічників;
- запровадження навчальних дисциплін «Психологія дитини», «Особливості взаємодії поліцейського з дітьми» під час проходження курсів підвищення кваліфікації для поліцейських;
- залучення громадян як перекладачів на засадах волонтерської допомоги або постійних громадських помічників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аброськін В.В. Діяльність Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції: навч. посіб. Київ : ФОП Лопатіна О.О., 2019. 212 с.
2. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків : Харків. Нац. ун-т внутр. справ, 2014. 544 с.
3. Берлач А. І. Правове та організаційне забезпечення діяльності органів публічної адміністрації в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. *Юридичний науковий журнал*. 2013. № 1. С. 26.
4. Бесчастний В. М. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми. *Віче*. 2021. № 2. С. 6–8.
5. Взаємодія поліції та громади. URL: http://espl.com.ua/wpcontent/uploads/2017/02/com_pol.pdf
6. Взаємодія поліції та громадськості в Україні : навч.посібник / за заг. ред. А. Дж. Бека, О. Н. Ярмиша. Харків: Вид-во Нац. ун-ту. внутр. справ, 2020. 200 с.
7. Волуйко О.М. Взаємодія національної поліції України з населенням: теоретичний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 206–209.
8. Галуцько В. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності поліцейських офіцерів громади в Україні *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 25–29.
9. Головний сервісний центр МВС України. URL: <http://surl.li/dzfts>
10. Громадські обговорення URL: <https://www.npu.gov.ua/activity/konsultacziji-zgromadskistyuu%EF%BB%BF/publiczni-gromadski-obgovorennya.html>.

11. Декларація принципів толерантності : Резолюція 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
12. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : монографія / Харків : Золота миля, 2020. 368 с.
13. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків : ХНУВС, 2016. 408 с.
14. Захаров Є. Ю. Громадський контроль та права людини. Громадська мережа «Опора» URL:<http://opora.lviv.ua/?p=529>.
15. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції України: затверджено рішенням Рахункової палати від 11.04.2018 р. № 10-2 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN042831.html
16. Іжа М., Радченко О. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. *Публічне управління: теорія та практика*. 2019. Т. 4. С. 74–79.
17. Казанчук І. Д. Поняття й форми громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів у сфері охорони навколишнього природного середовища в інтеграційних умовах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С.134–138.
18. Каляянов Д. П. Правова основа реалізації принципу відкритості та прозорості в діяльності Національної поліції України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 3–5.
19. Клочко А. М., Собина В. О. Громадський контроль за діяльністю поліції в Україні. *Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління*. 2017. Вип. 1 (6). С. 194–201.

20. Кобзар Г. Громадських помічників дільничних «помножили на нуль». URL: <https://vgoru.org/index.php/politsiya-dlya-gromadi/item/33187-hromadskykhpomichnykiv-dilnychnykh-pomnozhyly-na-nul>
21. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text
22. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/#Text>
23. Консультації з громадськістю. URL: <http://surl.li/dzfqm>
24. Криштанович М. Діяльність ОВС щодо захисту прав і свобод людини як важлива умова забезпечення національної безпеки України. *Демократичне врядування*. 2016. Вип. 12. URL: <http://surl.li/dzfu1>
25. Кубаєнко А. В. Формування суспільної довіри та підтримки громадян в умовах становлення Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2/2. С. 110–114.
26. Мартиненко О., Захаров Є. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ (текст проекту). URL: https://zib.com.ua/ua/print/101834-strategiya_rozvitku_organiv_vnutrishnih_sprav_tekst_proektu.html
27. Мартинов О. Д. Оптимізація взаємодії територіальних органів внутрішніх справ України з населенням. *Право і безпека*. 2020. № 4. С. 155–159.
28. Медведенко Н. В., Медведенко С. В., Ковальова О. В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : монографія. Одеса : Букаєв В.В., 2019. 264 с.
29. Медведенко С.В. Аналіз положень Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 69–72.
30. Медведенко С.В. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю на прикладі Великобританії та Бельгії. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. № 83. С. 135–141.

31. Медведенко С.В. Поняття та структура соціальної взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 50. Т. 3. С. 21–25.
32. Медведенко С.В. Поняття та форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 32–36.
33. Медведенко С.В. Становлення взаємодії в галузі правоохоронної діяльності на території України у Х-ХІХ сторіччі. *The scientific heritage*. 2019. № 38. С.19–23.
34. Могилевська Л. До проблеми взаємодії Національної поліції з громадськістю та іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 225–229.
35. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2013. 162 с.
36. Національна безпека і оборона. 2015. № 2-3 (151-152) URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD151-152_2015_ukr.pdf
37. Новак О. Д. Правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : монографія / за заг. ред.: В. В. Зуй. Харків : Право, 2015. 200 с.
38. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/contacts/ministry-internal-affairs>
39. Поклад О. В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 139–145.
40. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). посібник № 2. 2012. 136 с. URL: https://pravo.org.ua/img/books/files/14586534582015_community_oriented_policing_in_europe.pdf

41. Поліція з народом. 4 історії про ефективну співпрацю заради безпеки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/04/4/223510/>

42. Полтораков О. Ю. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи. Національний інститут проблем міжнародної безпеки. Публікації. URL: <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>

43. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

44. Про встановлення індикаторів, за якими здійснюється проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції України : Наказ МВС України від 09.11.2018 р. № 900. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1358-18#Text>

45. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

46. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

47. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.

48. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських : наказ МВС України від 17.11.2015 р. № 1465 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15#Text>.

49. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 383/2011 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/383/2011#Text>.

50. Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації : Наказ Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0065-17#Text>.

51. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : наказ МВС України від 04.12.2017 р. № 987 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1565-170#Text>

52. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 10.10.2004 р. № 1177 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1361-04#Text>.

53. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України : наказ МВС України від 24.03.2016 р. № 205 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0557-16#top#Text>.

54. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 11.11.2010 р. № 550 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10#Text>

55. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ НПУ від 06.11.2015 р. №73. URL: <http://patrol.police.gov.ua/faq/normatyvno-pravova-baza-diyalnostipatrulnoyi-politsiyi/#Text>

56. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF#Text>

57. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 09.11.2016 р. № 1179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>.

58. Про затвердження Типового Статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 р. №1872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF#Text>.

59. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
60. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
61. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
62. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
63. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>
64. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III із змін., внес. згідно із Законами України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
65. Проневич О. С. Німецька та польська моделі партнерської взаємодії поліції та населення на локальному рівні. *Форум права*. 2021. № 4. С. 600–606.
66. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» Ухвалена Комітетом міністрів 19.09.2001 р. на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf#Text>
67. Серета В. В., Благута Р. І., Балинська О. М. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монографія /; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів: ЛьВДУВС, 2017. 600 с.
68. Сибірна Р. І., Гап'як С. С. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення безпеки та громадського порядку. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матеріали круглого столу, (м. Львів, 23 лис. 2017 р.). Львів : ЛьВДУВС, 2017. С. 40–43.

69. Сиромятнікова М. С. Взаємодія поліції з громадськістю. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. 2019. №. 8. С. 133–134.
70. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О. А. Банчука. Київ: Атіка, 2013. 588 с.
71. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монографія / за заг. ред. З.Р. Кісіль. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 600 с.
72. Ткаченко Р.О. Види громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 93–98.
73. Bra. URL: <https://www.bra.se/forebygga-brott/informationsmaterial.html> <https://polisen.se/aktuellt>.
74. Bra. URL: <https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2019-09-18-sollentuna-testade-nytt-arbetssatt-med-stod-av-bra.html>.
75. Offizielles Portal der deutschen Polizei. URL: https://www.polizei.de/Polizei/DE/Home/home_node.html
76. OSCE police. Belgium URL: <https://polis.osce.org/index.php/countryprofiles/belgium>
77. PolisenSverige URL: <https://polisen.se/om-polisen/organisation/>
78. Polismyndigheten organisation. URL: https://polisen.se/contentassets/777f48e6a1c742d0a9426ff14c2fd569/polismyndigheten_organisation_160916_niva1.pdf
79. Politiezone Vlas. URL: <https://www.pzvlas.be/index.php?id=home>